

ENKELT, NÆRT OG GRATIS

Strategisk plan for bibliotekutvikling i
Aust-Agder 2013-2016

HØRINGSUTKAST

AUST-AGDER
FYLKESKOMMUNE

Bibliotekscenario 2020

Det var en tidlig morgen, og nattens drøm forsvant sakte i grålysningen. Som bibliotekar ved et moderne bibliotek på Sørlandet, hadde jeg drømt om Bibliotekets fantastiske muligheter. I drømmen sto Den krevende bibliotekbrukeren en dag i biblioteket og utfordret meg til å vise hva biblioteket kan tilby. Ideer og en lengsel tok form. Så jeg bestemte meg for å rykke inn en annonse:

Kravstore bibliotekbrukere søkes

Fantastisk bibliotek søker krevende, utfordrende brukere i alle aldersgrupper og med alle mulige slags behov. Dere må gjerne ha nærmest utopiske forventninger, lure på de mest underlige ting, være opptatt av det bisarre og ikke ha anelse om hvor dere skal begynne å lete etter noe dere nesten ikke vet finnes. Dere kan ha enhver spesialinteresse, eller i grunnen ikke ha peiling på hva dere vil.

Vi søker brukere fra alle samfunnsgrupper, brukere som krever avanserte tjenester for komplekse faglige krumpring, og brukere som har de enkleste forespørsler om hjelp til f. eks kopiering eller adgang til toaletter.

Lønn i form av en lang rekke helt gratis tjenester tilgjengelige i biblioteket eller hjemme, et hyggelig sted å være, intellektuelle stimuli og kanskje til og med en vei ut av sosial isolasjon. Alle søkere vil garantert bli antatt!

Etter en tid ble min hverdag som bibliotekar en ganske annen. Folk på Sørlandet begynte endelig å benytte seg av de tjenestene og mulighetene de har krav på.

En tidlig morgen i desember skynder jeg meg av gårde på vei til jobb. Det er mørkt ute, men julebelysningen lyser opp i gater og vinduer. Det er lyst på Biblioteket idet jeg går for å åpne. Alice er allerede på plass, og har satt på kaffe som hun hjemmehavende tilbyr Emilie som sitter og forbereder en presentasjon hun skal ha på skolen i dag. De har begge låst seg inn med sine lånekort, og selv om jeg er den første på jobb har allerede Biblioteket våknet. Jeg hører harking og hosting fra retrobibliotekets dype lenestoler. Det er mange som begynner dagen her, mellom høye hyller, lukten av kaffe og i dus grønn belysning gjemmer de seg med dagens aviser på lesebrett.

Alice er nesten alltid først på plass. Hun er en eldre, meget bevisst og aktiv dame. Hun snakker med alle på Biblioteket, og har tatt rollen som en sånn passe oppdragende bestemor for de andre som går der ofte. Det er ikke alltid hun vet hvor grensene går, og det er noen ganger jeg må sette henne ned med hodetelefoner foran en av de større touchskjermene for å ta en virtuell rundtur i Pompidou-senteret, sånn at hun kan få noe annet å forferde seg over. Men når hun er ute på sine reiser med pensjonistforeningen, som vi alle har fått utførlige utlegninger om underveis i planleggingsfasen, savner vi henne. Det er nesten umulig å arrangere Seniorsurf uten hennes praktiske hjelp og energiske ordenssans.

Når jeg endelig har fått av meg jakken, hilser jeg på Emilie som sitter og slurper i seg kaffe med trøtte øyne. Emilie bor hos pappaen sin, og når han er ute og reiser med jobben, tar gjerne Emilie med frokosten på Biblioteket, hvor hun får servert nytraktet kaffe av den geskjeftige Alice.

Emilie setter nesten pris på å bli kjeftet litt på fordi hun har gått ut uten lue, det er ingen hjemme som gjør det.

Jeg tenker gjennom dagens oppgaver, og hva som skal være klart til kveldens arrangementer. Jeg må ringe IKT for service på en av projektorene sånn at både padleklubben og filmklubben kan avvikle sine arrangementer til kvelden. IKT-tjenesten må også fikse den venstre siden av spillergulvet. Det er litt dårlig kontakt der, så den spilleren som står der får hele tiden dårligere spilleresultater. Arman klagde på det i går, og han har ikke fått særlig stor dose tålmodighet fordelt i sin sekk av egenskaper. Det er best jeg ringer IKT med en gang, tenker jeg. Jeg kan ikke la være å smile når jeg tenker på Armans indignasjon over urettferdighetene i det slitte spillergulvet.

Arman er en av mine favoritter. Jeg vet at han også har et uvanlig godt forhold til Svein, min bibliotekarkollega på skolen. Arman er ofte på Biblioteket når mamma er på lesesirkel, og bruker mye av min tid til å forklare hvordan man kan trene skatetriks på spillergulvet. Han har også ved hjelp av Svein laget en egen utstilling i skolebiblioteket med en egenprodusert film som viser både virtuell skating og friluftsskating. Og jeg har fått alle tekniske detaljer om filmredigering og kameravinkler, som han har lært ved å bruke redigeringsutstyret i skolebiblioteket. De er heldige ungene nå om dagen, som stort sett har skolebibliotekarer i fulle stillinger. Skolen til Arman har fått ekstra folkehelsemidler til å utvikle skolens satsning på fysisk aktivitet, og disse midlene ble satt inn i skolebiblioteket sånn at det ble et kunnskapssentrum også innenfor dette feltet. Jeg husker at jeg hjalp Svein å kaste ball i søknadsprosessen, om hvordan vi skulle klare å formidle at skolebiblioteket kan være en ressurs også her. Det ligger mye folkehelse i gode leseferdigheter, alternative læringsarenaer og ikke minst er kunnskapsformidling et viktig aspekt innen folkehelse.

Mammaen til Arman sier ikke mye når hun kommer innom, men jeg har forsøkt å føre henne sammen med Suheyla som også går fast på lesesirkelene. Voksenopplæringstjenesten har godkjent lesesirkelene som en del av den obligatoriske norskopplæringen for innvandrere. Lesesirkelene er spesielt populære blant kvinner, og for mange er det blitt en viktig sosial arena. Suheyla er pratsom og kontaktsøkende og fungerer derfor som en isbryter for mange. Det er henne jeg treffer når jeg slår på Facetime til IKT-tjenesten.

Litt utpå formiddagen kommer Lars en tur innom. Han smiler bredt, og har røde epleroser på kinnene etter å ha måkt snø hele formiddagen. Magen hans har blitt betydelig mindre etter at han kjøpte ny sykkel. Snekkerbuksa som pleide å sitte stramt over den romslige magen, henger nå løst sånn at verktøyene klirrer mot hverandre. Hei, hei, roper han, akkurat så høylydt at Alice sukker høyt innefra kafeen. Han kommer ofte innom i lunsjpausen. I dag må han dessuten sjekke at alt er klart til kveldens filmvisning i filmklubben. Det er hans tur til å vise film, og han kjenner at han er spent på hva Tore kommer til å synes om filmvalget hans. Det er ikke lenge siden Lars begynte å gå i Biblioteket. Det var da han mistet jobben på verftet. Han bor rett ved Biblioteket, og en dag han gikk forbi fikk han det for seg at Biblioteket kunne være verdt et forsøk. Til å begynne med leste han nesten bare aviser. Da satt han og gjemte seg bak flimrende lesebrett dypt nede i stolen, og tok bare stillferdig kontakt hvis det tekniske bød på

vanskeligheter. Men etter hvert begynte han å snuse litt i hyllene med krigslitteratur. Det var da han tilfeldigvis kom i snakk med Tore om gamle filmer, at det begynte å lysne for ham på ordentlig. Den vellykkede Tore, som holder på med en mastergrad, hadde sin ukentlige studiedag på Biblioteket. Der traff han Lars, som han etter hvert skaffet jobb som vaktmester i firmaet sitt. Tore var også interessert i gamle filmer fra krigen, og han ble imponert over kunnskapene til Lars. Det var Tore som hadde sagt at han burde kjøpe seg en ny sykkel for den første lønninga, sånn at ikke helsa skulle gå dukken for den nye vaktmesteren hans. I det siste har Lars spurt meg litt forsiktig om det er slik at det kan være noen interesse for at han skriver en artikkel om den lokale forfatteren som har gitt ut en av de mest spennende bøkene om krigen på lenge. Og jeg sier at det er det selvfølgelig, og viser ham de ulike stedene han kan publisere, slik som Wikipedia, Bibliotekets lesesirkelside og lokalavisens leserside.

Tore er snart ferdig med mastergraden sin. Det har kostet ham en del å ta denne ved siden av jobb, og samtidig opprettholde stillingen som leder i padleklubben. Han har greid å få sønnens fiolintime og møtene i padleklubben til å sammenfalle i tid, og dette gjør at han kan bruke tiden mest mulig effektivt siden begge deler foregår i Biblioteket. Tore er ellers et nattmenneske. Han sitter ofte på Biblioteket, gjerne da oppkoblet hjemmefra og går gjennom avhandlinger om koblingen idrett og læring. Det er det som er temaet innenfor hans mastergrad i folkehelse. Da han lærte seg å finne artikler i Bibliotekets betalbaser, ble han svært overrasket over hvor mye fagstoff som ikke finnes på gratisweben, men som man bare finner via Biblioteket. Men heldigvis kan han nå være "i Biblioteket" også hjemme, slik at han får de tilgangene han trenger.

Utpå ettermiddagen, etter fortellingsstunden for lesesirkeldeltakernes barn, kommer Emilie innom en tur på vei hjem. Alice spør hvordan det gikk med presentasjonen på skolen. Emilie ser sånn passe fornøyd ut, men jeg vet at Emilie noen ganger stiller urimelig høye krav til seg selv. Akkurat i det jeg skal i gang med å holde kursdag to i digitalfortellingens dramaturgi for en gjeng niendeklassinger, spør hun om jeg har noen tips om noe som kan få henne til å glemme virkeligheten en stund. Jeg foreslår at hun skal søke litt i "ønskebok". Hun sitter en stund og mens jeg løper til og fra ser jeg at hun kikker på små filmsnutter og digitale fortellinger om ulike bøker. På avstand ser jeg at hun laster ned et par skjønnlitterære bøker, at hun søker på ornitologisk forening, laster ned lydfiler med fuglelyder og et par oppskrifter på hurtige middager før hun pakker sakene sine og forsvinner ut døra.

Etter å ha sjekket med kollegene at de husker de siste detaljene til kveldens arrangementer, begir jeg meg ut i mørket igjen. Arbeidsdagen er over, og jeg går hjem fra et opplyst Bibliotek som ikke vil bli mørkt på mange timer enda. Et Bibliotek som vil syde av liv, litt privat og mye sosialt, litt romantisk og mye kunnskapsdeling, litt irriterende, men også veldig demokratisk i mange timer til. Helt til hundevakten kommer, en av de frivillige som samtidig med siste lufteturen med bikkja ser til at ingen har glemt å dra ut stikkontakten til kaffetrakteren, før han slukker lyset i Biblioteket sånn en gang nærmere halv tolv. Da ligger jeg i sengen med søte bibliotekardrømmer om interaktive eventyr, spillefilmer med brukermedvirkning, privatformidling til alle skoleelever og andre ting vi kan glede oss til i 2030.

Innholdsfortegnelse

Bibliotekscenario 2020	2
1. Innledning.....	8
2. Bibliotekene i endring	9
2.1 En plan for alle bibliotek i fylket.....	9
2.2 Fokusområder og gjennomgående temaer i planen	9
2.3 Tendenser i samfunnet.....	10
2.4 Nasjonale føringer for bibliotekene: Bibliotekloven, Opplæringsloven og Kunnskapsløftet.....	10
Bibliotekmeldingen.....	11
Ny biblioteklov.....	11
2.5 Modell for bibliotekutvikling	11
3. Bibliotekene i Aust-Agder.....	13
3.1 Folkebibliotek	13
3.2 Skolebibliotek	13
Skolebibliotek i videregående skole	13
Grunnskolebibliotek	14
3.3. Fylkesbibliotek.....	15
3.4 Vest-Agder fylkesbibliotek	16
3.5 Universitetsbiblioteket i Agder.....	16
3.6 Andre samlinger – museum og arkiv.....	16
4. Bibliotekansattes kompetanse	16
Et attraktivt fagmiljø.....	17
Kompetanseheving på ulike vis	17
Omstillingsdyktige bibliotek	17
Digital kompetanse.....	17
Formidlingskompetanse	17
Utfordringer.....	18
5. Biblioteket – et univers av kunnskap og opplevelser	18
5.1 Litteratur og opplevelser	18
Samlingen	18
Elektroniske medier.....	18
Nettformidling	19

Litteraturhus og opplevelsesarena	19
Aktiv formidling	19
Skolebibliotek	20
Kompetanseutvikling	20
Utfordringer.....	21
Strategier	22
Tiltak	22
5.2 Kunnskap og læring	22
Det digitale samfunn	22
Kunnskapssamfunnet	23
Kildebruk og kildekritikk	23
Digitale ressurser.....	23
Skolebibliotek	23
Fylkesbiblioteket.....	24
Kompetanse.....	24
Utfordringer.....	25
Strategier	25
Tiltak	25
5.3 Møtested og verksted	26
Biblioteket i lokalsamfunnet eller i skolen	26
Det fysiske bibliotekrommet	27
Biblioteket som sosial og demokratisk arena.....	27
Biblioteket som verksted og opplevelsesarena.....	28
Skolebibliotek	29
Fylkesbiblioteket.....	30
Kompetanse.....	30
Utfordringer.....	30
Strategier	31
Tiltak	31
5.4 Organisering, tilgjengelighet og synlighet	31
Organisasjonsmodeller	31
Tilgjengelighet og åpningstider	32
Samarbeid og nettverk	32
Synlighet	32

Skolebibliotek	33
Kompetanse.....	33
Fylkesbiblioteket rolle	34
Utfordringer.....	34
Strategier	34
Tiltak	35
6. Samlet oversikt over tiltak.....	36
7. Litteraturliste.....	38

1. Innledning

En bibliotekplan skal være et verktøy for å utvikle bedre bibliotektenester. Målet med planen er å peke på sentrale utfordringer samfunnet står overfor, som bibliotekene kan være en del av løsningen på. Bibliotekenes store utfordring er å være relevante for lokalsamfunnet og skolene, og dermed bidra til utvikling for den enkelte og for fellesskapet.

Planens visjon er:

Biblioteket - et univers av kunnskap og opplevelser!

Det å lage en anvendelig plan som omfatter alle bibliotekene i fylket er krevende. De strategiske valgene som gjøres i en slik planprosess betyr at noen temaer løftes fram, og andre blir utelatt. Slik kan en trekke opp hovedlinjer for utvikling i årene framover. Hensikten er at summen av satsinger, med deltakere fra fylkeskommune og kommuner, samt en andel statlige midler i form av prosjekttilskudd og utviklingsmidler, samlet skal bidra til en videreføring av den spennende bibliotekutviklingen som har vært i Aust-Agder gjennom de siste årene.

Strategisk plan for kulturformidling i Aust-Agder 2010-2013 ble vedtatt i fylkestinget i desember 2009. Planen har et eget kapittel om bibliotek, hvor hovedutfordringene for folkebibliotekene blir behandlet. Med utgangspunkt i kulturformidlingsplanen vedtok fylkesutvalget i januar 2011 at en planprosess for bibliotekplan skulle igangsettes.

Parallelt med Aust-Agders kulturformidlingsplan ble *Regionplan Agder 2020, Med overskudd til å skape*, utarbeidet. Regionplanen ble vedtatt av fylkestingene i Aust- og Vest-Agder i juni 2010. Planens satsingsområde for kultur, *Opplevelser for livet*, danner også overbygning for bibliotekplanen.

Planprosessen har involvert deltakere fra kommuner og ulike fagmiljøer, og det har kommet mange innspill. En prosjektgruppe

sammensatt av sju personer fra folkebibliotek, skolebibliotek og fylkeskommunen har drevet arbeidet fram. En referansegruppe med bred sammensetning har også bidratt på en konstruktiv måte. Det er arrangert tre regionale møter, hvor biblioteksjefene i kommunene inviterte deltakere fra bibliotek, skole, administrasjon samt andre med interesse for bibliotek. De videregående skolene ble også invitert. Planen har vært på høring våren 2012. De som har levert skriftlige innspill eller deltatt i møter og diskusjoner har bidratt på en verdifull måte, og fortjener stor takk.

Prosjektgruppe:

Brit Østerud, Grimstad bibliotek
Ola Eiksund, Arendal bibliotek
Vibecke Andersen, Risør videregående skole
Liv Vik Epletveit, Åmli bibliotek
Per Norstrøm, Aust-Agder fylkeskommune
Randi Nilsen, Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (prosjektleder)
Hege Solli, Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (sekretær)

Referansegruppe:

Astri Rysstad, Bykle kommune
Bjørn Kristian Pedersen, Grimstad kommune
Ole Peder Moy, Arendal kommune
Susanne Lavik, Borkedalen skole
Siri Ingvaldsen, Program for skolebibliotekutvikling, UiA
Birgit Attestog, Setesdal videregående skole
Else-Margrethe Bredland, Universitetsbiblioteket i Agder
Hanne Graver Møvig, Vest-Agder fylkeskommune
Toril Askestad, Aust-Agder fylkeskommune
Aud-Johanne Røren-Strand, Fylkesmannen i Aust-Agder

Bibliotekplanen følger opp kulturformidlingsplanens visjon: Aust-Agder - det åpne kulturfylket - inkluderende og begeistret! Det har derfor vært viktig at planens ideer skal være godt forankret i alle relevante miljøer, og at sentrale problemstillinger fra fagmiljøene er tatt hensyn til.

Det har også vært viktig å bygge på prosesser som allerede har vært gjennomført for bibliotekene. Her har merkevareprosjektet

Biblioskopet vært sentralt. I dette prosjektet ble det utviklet en verdi- og kommunikasjonsplattform for bibliotekene i Agder, med visjonen: *Vi skal skape et univers av kunnskap og opplevelser*. Denne visjonen er videreført som bibliotekplanens visjon.

Planen er bygd opp med en innledende del (kapittel 2 - 3) som beskriver nasjonale og regionale føringer, samt nå-tilstanden for bibliotekene i Aust-Agder. Bibliotekansattes kompetanse er omtalt i kapittel 4. Utfordringer, strategier og tiltak er beskrevet i kapittel 5.1 - 5.4, inndelt i fire fokusområder.

Hvert fokusområde er bygd opp slik:

- En kort beskrivelse av temaet, med henvisning til sentrale føringer.
- Utfordringer, som anses som de viktigste i vårt fylke akkurat nå.
- Strategier, som foreslås for å styre utviklingen i valgt retning.
- Tiltak, som er ønskelige å gjennomføre i neste fireårsperiode.

2. Bibliotekene i endring

2.1 En plan for alle bibliotek i fylket

Bibliotekplanen omfatter folkebibliotek, skolebibliotek i videregående opplæring (vgs-bibliotek), skolebibliotek i grunnskolen (gs-bibliotek) og fylkesbiblioteket.

Bibliotektypene har ikke egne kapitler, men omtales spesifikt under fokusområdene. Noen utfordringer og satsinger vil være felles for alle, mens andre vil være særegne for enkelte av bibliotekene.

2.2 Fokusområder og gjennomgående temaer i planen

Noen temaer er gjennomgående eller overordnede, og ligger som grunnlag gjennom behandling av alle fokusområdene:

- Det digitale perspektivet: Tilgang til og informasjon om digitale media, samt bibliotekets tilbud gjennom internett, er nå og vil i framtida være en viktig del av bibliotekene.

Biblioteket skal være der folk ferdes. Her fra festivalbiblioteket Arendal bibliotek hadde på Hovefestivalen i 2007. Foto: Arendal bibliotek

- Brukerperspektivet: Brukeren skal stå i sentrum for planleggingen av bibliotekenes tjenester og utvikling. Brukerperspektivet gjelder både spissing av tilbud mot målgrupper, og hvordan biblioteklokaler og samlinger blir organisert og presentert.
- Bibliotek tjenester til alle: Folkebibliotekene skal være for alle aldersgrupper, og mennesker med forskjellige interesser, forutsetninger, språklig og kulturell bakgrunn. Universell utforming av lokalene er viktig for alle bibliotekene, og formidlingen skal tilpasses brukernes forskjellige behov.

- Folkehelse: Gjennom sitt mangfold av aktiviteter skal bibliotekene bidra til å skape grunnlag for god folkehelse og livskvalitet i befolkningen.

Planen er delt inn i fire fokusområder:

- Litteratur og opplevelser
- Kunnskap og læring
- Møtested og verksted
- Organisering, tilgjengelighet og synlighet

Bibliotekansattes kompetanse gis oppmerksomhet under hvert fokusområde, og omtales i kapittel 4.

2.3 Tendenser i samfunnet

Samfunnet endrer seg raskt, og trendene skifter. Dagens samfunn er et kunnskapssamfunn, hvor krav til omstilling og kompetanseutvikling er stort. Befolkningens lesekompetanse og informasjonskompetanse er begreper som er aktuelle. Globalisering og utvikling av Norge som flerkulturelt samfunn påvirker alle samfunnsområder. Den teknologiske utviklingen fremmer innovasjon og fornyelse, og har ført til at nesten alle former for informasjon i form av tekst, lyd og bilde kan lagres og formidles i digital form. Innbyggerne får stadig flere tilbud om kulturopplevelser, og blir stadig mer krevende kulturbrukere.

Norge har blitt et "åpent samfunn" i den betydningen at forretningene og tjenestetilbudene har stadig lengre åpningstid, og et "teknologisk og selvbetjent samfunn" i den forstand at for eksempel de fleste betalingstransaksjoner skjer med kort og den enkelte styrer sine banktjenester gjennom nettbanken.

Forventninger til tilgjengelighet og funksjonalitet tas med videre til andre samfunnsområder og tjenester, og må påvirke tilrettelegging av bibliotektjenestene.

"Det norske samfunnet er blitt rikt og raskt, men går man på biblioteket kan man observere at svært mange også ønsker fred, fordragelighet, mellommenneskelig kontakt på et

lavintensivt nivå og fravær av kommersielle aspekter"

sier forsker og skribent Erling Dokk Holm i Dagens næringsliv, i en artikkel kalt *Biblioteket bygger byen* (Holm, 2011).

Diskusjonen omkring bibliotekets rolle i samfunnet kan virke forvirrende, og feiltolkes i noen tilfeller dit at det tradisjonelle biblioteket skal avvikles og erstattes med et aktivitetspreget treffpunkt. Grunnverdiene står imidlertid fast: Biblioteket er en viktig kollektiv kunnskapsbank, kultur- og litteraturformidlingsaktør og kulturarena for alle. Biblioteket representerer et lavterskeltilbud på kulturmarkedet, og profilerer det allmennkulturelle, dannelsen, det demokratiske og det kunnskapsbyggende i sin virksomhet.

2.4 Nasjonale føringer for bibliotekene: Bibliotekloven, Opplæringsloven og Kunnskapsløftet

Bibliotekenes verdigrunnlag og samfunnsoppdrag er beskrevet i *Lov om folkebibliotek (Folkebibliotekloven, 1985)*. Lovens formålsparagraf lyder slik:

"§1. Målsetting

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsbehandling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent. Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem."

Fylkesbibliotekene er også beskrevet, og gis spesifikke oppgaver i forhold til rådgivning og veiledning, utviklings- og samordningsarbeid. Arbeidsoppgaver og arbeidsmåte har forandret seg mye for fylkesbibliotekene siden *Bibliotekloven* ble vedtatt, men kjerneoppgavene er fortsatt de samme.

Skolebibliotekene omfattes ikke av *Bibliotekloven*, men hører inn under *Opplæringsloven* og *Læreplanverket for*

Kunnskapsløftet. Disse bibliotekene har andre primær oppgaver enn folkebibliotekene. Skolebibliotekenes viktigste oppgave er å bidra til det pedagogiske arbeidet ved skolene. Samtidig finner en stor grad av sammenfall i oppgaver ut fra styringsdokumentene som finnes for skolebibliotek og folkebibliotek.

I forskrift til opplæringsloven heter det at skolen skal ha skolebibliotek, med mindre tilgjengeligheten til skolebibliotek er sikret gjennom samarbeid med andre bibliotek. Bibliotekloven slår fast at det skal være organisert samarbeid mellom folkebiblioteket og de kommunale skolebibliotekene. Det blir også stilt krav om at det skal være et organisert samarbeid mellom fylkesbiblioteket og skoleledelsen i fylkeskommunen. Samarbeidet mellom fylkesbiblioteket og den statlige skolemyndigheten skal også sikres ved avtaler. Det er ikke stilt tilsvarende krav om samarbeid fra skolens side.

Bibliotekmeldingen

Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), *Bibliotekmeldingen*, ble behandlet i Stortinget i juni 2009. Meldingens tittel, *Bibliotek - Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*, sammenfatter godt bibliotekenes oppgaver og funksjon i samfunnet. Meldingen beskriver utviklingstrekk som har betydning for bibliotekene, og har fokus på fire områder:

- Det digitale perspektivet
- Samarbeid og fordeling av ansvar
- Biblioteket som møteplass, lærings- og kulturarena
- Bibliotektenester til alle

Samarbeidsperspektivet har fått stor plass i meldingen. Kultur- og kirke departementet vil stimulere til samarbeids- og samordningsløsninger i biblioteknettverket lokalt og regionalt. Departementet legger ansvaret for å koordinere bibliotekutviklingen i regionen til den enkelte fylkeskommune. Det innebærer blant annet å utarbeide en samlet bibliotekplan og legge den fram til politisk behandling.

Skolebibliotekene omtales også i *Bibliotekmeldingen*, og roller, oppgaver og lovhjemling beskrives. Det pekes spesielt på at en viktig forutsetning for et velfungerende skolebibliotek er at tilbud og tjenester er en integrert del av skolens samlede planlegging. Spesiell omtale får Kunnskapsdepartementets satsing på et fireårig program for skolebibliotekutvikling (2009 - 2013). Programmet forvaltes av Universitetet i Agder. Programmet har fire prioriterte områder:

- Tiltak for å styrke lesing
- Kompetanseutvikling og kunnskapsdanning
- Styrke informasjonskompetanse
- Statistikk, regelverk og samarbeid

Skolebiblioteket står i en særstilling som bibliotek på grunn av sin nære tilknytning til skolen som eierinstitusjon, og fordi læreplanene er styringsdokumentet. Skolebiblioteket er en del av den pedagogiske virksomheten og skal medvirke til å realisere verdier, læringsmål og innsatsområder i skolen. Samtidig er det et bibliotek med krav til profesjonell behandling av materiale, formidling og samarbeid med andre offentlige bibliotek. Kommunen har ansvar for skolebibliotek i grunnskolen, og fylkeskommunen har ansvar for skolebibliotek i videregående opplæring.

Den viktigste forskjellen mellom folkebibliotek og skolebibliotek er målgruppene for bibliotekenes tjenester. Mens folkebibliotekene er for alle, også skoleelever, skal skolebibliotekene primært betjene skolens ansatte og elever og ha funksjon som skolens fagbibliotek.

Ny biblioteklov

Bibliotekmeldingen varsler en revisjon av gjeldende biblioteklov, og departementet har satt i gang dette arbeidet.

2.5 Modell for bibliotekutvikling

I den danske utredningen *Bibliotekerne i vidensamfundet* (2010) pekes det på bibliotekets endrede legitimitet i samfunnet som en konsekvens av at den samfunnsmessige konteksten har endret seg.

Dermed er det et behov for en ny bibliotekmodell. Modellen må synliggjøre de utfordringer samfunnsutviklingen stiller bibliotekene overfor, og vise potensialer bibliotekene har for å oppfylle brukernes behov i det senmoderne viten- og opplevelsessamfunnet. Utredningen viser til en modell utviklet av Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen ved Center for kulturpolitiske Studier, Det Informationsvidenskabelige Akademi (tidligere Danmarks Biblioteksskole). (I: Folkebibliotekerne i vidensamfundet, 2010).

I framtida skal befolkningen både ha noe å leve av, men også noe å leve for. Bibliotekene kan bidra gjennom læring, opplevelse, engasjerende møter og muligheter for å uttrykke seg kreativt. Ved å legge til rette for inspirerende aktiviteter, kan bibliotekene bidra til å utvikle det enkelte menneske og samfunnet.

Forskerne sier om modellen:

”Den nye modell skal ikke ses som et redskab til prioritering, men snarere som en modell, der angiver de muligheder, det nye bibliotek skal give brugerne for selv at opleve, opdage, deltage og skabe. På den måde er modellen ikke kun en analysemodel, men indeholder også en vision for fremtidens bibliotek, der består af fire forskellige overlappende ”rum”:

- *Inspirationsrummet*
- *Læringsrummet*
- *Møderummet*
- *Det performative rum”*
(Styrelsen for bibliotek og medier 2010, s. 91)

”Rommet” skal her forstås som muligheter, både i det fysiske biblioteket og innenfor digitale / virtuelle muligheter. Tanken er at alle fire rom skal spille sammen, ved å ta dem med i planlegging av bibliotekets arkitektur, innredning, tilbud / tjenester og valg av samarbeidspartnere.

Denne modellen har gitt inspirasjon til planarbeidet. Valget av fokusområder samsvarer ikke direkte med temainndelingen i de fire ”rommene”, men de viktige stikkordene: **oppleve, oppdage, delta og**

skape vil implementeres som sjekkpunkter og rettesnorer for alle fokusområdene i planen.

Vigdis Hjorth opptre på Litteraturjam i regi av Aust-Agder bibliotek og kulturformidling sommeren 2011. AAbk gjennomførte en litteratursatsing i samarbeid med Canal Street i forbindelse med avviklingen av jazz- og bluesfestivalen. Opplegget ble godt mottatt av et musikk- og litteraturinteressert publikum. Foto: AAbk

3. Bibliotekene i Aust-Agder

Som et utgangspunkt for utfordringene som beskrives under fokusområdene, gis her et bakgrunnsbilde gjennom en kort beskrivelse av nåtilstanden for de forskjellige bibliotektypene. Den nasjonale statistikken for 2010 er sterkt forsinket og tallene under bygger på foreløpige statistikk tall fra Nasjonalbiblioteket, samt innsamlede data i fylket.

3.1 Folkebibliotek

Folkebibliotekene i Aust-Agder kjennetegnes først og fremst ved stor variasjon, og at mange bibliotek har svært små ressurser. Gjennomsnittlig viser statistikken at resultatene for bibliotekenes aktivitet ligger på nasjonalt nivå eller over, men nærmere analyse viser store ulikheter. Samtidig svinger statistikk tallene sterkt fra år til år. En mer informativ statistikk leses derfor best på kommunenivå. Tallene for fylket samlet viser en økning i besøk på 3,89 %, mot landsgjennomsnittets nedgang på 4,9 %. Utlånet i Aust-Agder går ned med 1,2 %, mens landet går ned med 2,3 %. Bevilgninger til mediainnkjøp øker i fylket med 0,3 %, mens landsgjennomsnittet går ned med 5,6 %. Økningen i innlån fra andre bibliotek regionalt og nasjonalt er i Aust-Agder på hele 21,9 %, noe som trolig skyldes den regionale transportordningen. Økning på landsbasis er 7,86%. I Aust-Agder ble det rapportert om 136 utstillinger og 434 arrangementer i 2010, med i alt 10 816 personer til stede på arrangementer. Det vil si at om lag 10 % av fylkets innbyggere gjennomsnittlig var på arrangement i biblioteket siste år. Sammenlignbare tall for landet finnes ikke.

Styrken for folkebibliotekene i fylket er det regionale samarbeidet som er utviklet de siste årene. Det er etablert et fast samarbeid med Vest-Agder fylkeskommune om kurs- og møtevirksomhet samt utviklingsarbeid. Dette samarbeidet ses på som svært verdifullt og vil videreføres.

Agder samsøk (felles søk i alle bibliotek katalogene) er etablert, med "bestill lån"-funksjon for publikum. Transportordning er satt i gang for alle folkebibliotek og

universitetsbiblioteket, og omfatter fra 2012 også videregående skoler. Det har vært gjennomført flere store kompetanse- og utviklingsprosjekter i regionen. Gjennom disse samarbeidstiltakene har det blitt utviklet en sterk delingskultur, en skjerpet og felles holdning til service og publikum, og en økt interesse for bibliotekutvikling.

Nøkkeltall folkebibliotek i Aust-Agder for 2010: (landsgjennomsnitt i parentes)

Bibliotek: 15, filialer: 9
Utlån 563 000,
per innbygger 5,19 (5,12)
Innlån (fra andre bibliotek), 11 744,
per 1000 innbygger 108,2 (75,5)
Besøk 580 517,
per innbygger: 5,3 (4,42)
Mediainnkjøp 3 463 000,
per innbygger: 31,92 (28,77)
Ansatte: 44 årsverk,
per 1000 innb. 0,41 (0,37)
Utstillinger: 136
Arrangementer: 434 / deltakere: 10 816

Spesielt har prosjektet *Biblioskopet* vært viktig. Dette var et prosjekt for merkevarebygging, markedsføring og organisasjonsutvikling, med mål om å "vise verden nye bilder av biblioteket", samt å arbeide med bibliotekansattes eget bilde av egen virksomhet. Prosessen med å utarbeide felles serviceerklæring og verdi- og kommunikasjonsplattform har vært verdifull og samlende. Prosjektets slagord har vært "enkelt, nært og gratis". Arbeidet med å synliggjøre bibliotekets tilbud vil fortsette.

3.2 Skolebibliotek

Det er store forskjeller mellom bibliotekene i grunn- og videregående skole, og nå-tilstanden beskrives særskilt for de to bibliotektypene.

Skolebibliotek i videregående skole

Alle de videregående skolene i Aust-Agder har skolebibliotek, men med varierende standard. En bibliotekplan for videregående skole ble vedtatt i 1996 og rullert i 2000. Planen var en opptrappingsplan med fokus på bemanning og samlinger. Målene i planen er oppfylt. Planen anbefalte å ansette fagutdannede

bibliotekarer, og nå har drøyt halvparten av skolebibliotekarene slik fagutdanning. Imidlertid oppgis samlet timeressurs å ha gått ned med 14,59 %, fra 2009 til 2010, innkjøp av media har gått ned med 6,92 % mens utlånet øker med 25,59 % fra året før. Dette er upålitelige tall, da den nasjonale statistikken mangler tall fra en stor skole. Tall for utlån fra denne skolen er imidlertid regnet med her. Andre tall fra denne skolen er ikke rapportert. Flere av skolebibliotekene har velfungerende lokaler. Noen skoler har satset videre, og etablert studiesentre og dermed gitt elevene gode arbeidsplasser. Nye skoler har innredet gode, funksjonelle biblioteklokaler.

Selv om flere av skolene har gode bibliotektenester, viser statistikken for fylket (samlet sett) lave tall, spesielt for mediainnkjøp og utlån. Betjent åpningstid (timeressurs) ligger nær landsgjennomsnittet, men dette varierer mellom skolene.

Deltakelse i transportordningen vil legge til rette for økt fjernlån, og for deltakelse i utnyttelsen av felles bibliotekressurser i Agder. Det arrangeres egne nettverkssamlinger for skolebibliotekarene, som også inviteres med i felles kurs- og møtevirksomhet samt utviklingsprosjekter for alle bibliotekene.

De videregående skolenes bibliotek har gjennom opptrappingsplanene generelt fått bedret sine vilkår betraktelig, selv om det fortsatt er store ulikheter i ressurser mellom bibliotekene. Likevel tyder mye på at disse bibliotekene har potensial for større bruk. De er på mange måter en uutnyttet ressurs, både i skolene og i biblioteknettverket.

Nøkkeltall vgs-bibliotek 2010:
(landsgjennomsnitt i parentes)

Skoler: 8, avdelinger: 14
Elevtall: 3 752
Utlån (uten lærebøker) 17.241,
per elev 3,67 (6,04)
Innlån (fra andre bibliotek)
391, per elev 0,10 (0,10)
Mediainnkjøp: 297 671,
per elev: 79,34 (162,82)
Timeressurs: 31,53 per uke per skole
(36,21)

Grunnskolebibliotek

Også grunnskolebibliotekene i Aust-Agder er preget av stor variasjon, fra store skoler med bibliotekar med skolebibliotekutdanning og faste åpningstider, til små boksamlinger uten fast timeressurs. Kvaliteten på mediasamlingene, åpningstidene, fagkompetansen og størrelsen på mediabudsjetten korresponderer ikke alltid med størrelsen på skolene. Skolebibliotekene har plikt til å sende inn data til den nasjonale statistikken, men dette blir ikke alltid fulgt opp av skolene. Det er derfor vanskelig å presentere pålitelige gjennomsnittstall for fylket, og følgende tall må derfor leses med et visst forbehold.

Bemanning og utlån ligger i Aust-Agder noe over landsgjennomsnittet, og bemanningen per uke er på 0,94 timer per elev per år. I følge den nasjonale statistikken er det bare Oslo og Akershus som har høyere tall, med henholdsvis 1,07 og 1,19 timer per elev per år. Det må likevel kunne sies at lav bemanning av skolebibliotekene er gjennomgående i hele landet.

Nøkkeltall gs-bibliotek i Aust-Agder 2009:
(landsgjennomsnitt i parentes)

Skoler: 69
Elevtall: 13 592
Utlån 198 485,
per elev 14,6 (13)
Bibliotekartimer: 0,94 per elev per år
(0,68)

Det varierer også mellom kommunene i hvor stor grad det er etablert samarbeid med folkebiblioteket. I Aust-Agder har 5 kommuner kombinasjonsbibliotek ved hovedbibliotek eller filialer; det vil si at det er kombinert drift mellom folkebibliotek og skolebibliotek. Ved kombinasjonsbibliotekene er utlånstallene for bøker til barn svært høye.

Skolebibliotekarer og lærere blir invitert til kompetansehevende kurs og møter i regi av fylkesbiblioteket, men deltar ikke i øvrig utviklingsarbeid. Fire skoler i Aust-Agder har deltatt i det nasjonale programmet for skolebibliotekutvikling i regi av Universitetet i Agder.

3.3. Fylkesbibliotek

Fylkesbiblioteket i Aust-Agder er organisert som en virksomhet i Aust-Agder fylkeskommune, Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (AAbk). Virksomheten har også ansvar for fylkeskommunens kulturformidlingsoppgaver.

Fylkesbibliotekets ansvar for fjernlån (lån mellom bibliotekene) ivaretas gjennom drift av Agder samsøk, transportordning mellom alle bibliotekene, og gjennom kursvirksomhet. Både samsøk og transport organiseres i samarbeid med Vest-Agder. Fylkeskommunene finansierer driftsutgiftene for Agder samsøk, og halvparten av utgiftene til bibliotektransport.

Hovedtyngden i fylkesbibliotekets arbeid legges i utviklingsarbeid i samarbeid med kommunene og skolene, rådgivning og veiledning, og kompetanseutvikling gjennom kurs og faglige møter. Fylkesbiblioteket har god kontakt med folkebibliotekene og vgs-bibliotekene. Bibliotekrådgivere fra AAbk deltar i utviklingsprosjekter i kommunene, gir råd ved planlegging av nye lokaler og bistår etter ønske fra kommunene og skolene.

Nøkkeltall fylkesbiblioteket 2010:

Felles kurs- og møteprogram med Vest-Agder: 20 kurs- og møtedager

Fellesprosjekter:

Agder rundt (2011-2012) - litteraturformidling
Biblioskopet (2009-2010) - merkevarebygging for bibliotek
Forfattere på arbeidsplassen (2010) - litteraturformidling
Agder samsøk
Bibliotektransport

Egne prosjekter:

NM i litteraturformidling 2012
Formidlingskompetanseprosjekt (2011-2013)

Annet:

Barnas fjellbibliotek
Litteraturformidling i Den kulturelle skolesekken
Deltakelse i Sørlandets litteraturpris

Bibliotekrådgivere: 4,2

Budsjett kurs, møter og prosjekter:
2,8 mill kroner

Samtidig er pådriverrollen viktig, det vil si å bringe nasjonale føringer ut til kommunene og skolebibliotekene bidra med å stimulere til utvikling i henhold til disse.

Barnas fjellbibliotek er etablert på Aust-Agder turistforenings hytter. Hvert år velges en hytte som får en samling bøker som passer for hele familien. Her fra Torungen fyr. Foto: AAbk

AAbk har også sterkt fokus på litteraturformidling. Her kan nevnes presentasjon av ny litteratur, at bibliotekrådgivere selv er formidlere, organisering av kurs i formidling, avvikling av NM i litteraturformidling 2012 og deltakelse i ulike litteraturprosjekter.

3.4 Vest-Agder fylkesbibliotek

Siden 2006 er det utviklet et tett samarbeid mellom Vest-Agder fylkesbibliotek og Aust-Agder bibliotek og kulturformidling. Samarbeidet er ikke formelt avtalefestet, men har funnet sin form gjennom praktisk samarbeid og kurs, møter og prosjekter. En lager årlig felles kursprogram, og deler arbeidsbelastning og utgifter. Gjennom omfattende fellesprosjekter har det vært fokus på kompetanseutvikling og delingskultur mellom bibliotekene, noe som har lagt en god basis for videre utviklingsarbeid.

Eksempler på fellesprosjekter er *e-bibAgder*, som ble gjennomført i 2008 og 2009. Prosjektet omfattet kursing på IKT-området av alle bibliotekansatte i regionen. *Biblioskopet - nye bilder av biblioteket* ble gjennomført i 2009 og 2010, med tema merkevarebygging og markedsføring, også dette for alle bibliotek i regionen. Nevnes kan også formidlingsprosjektet *Forfattere på arbeidsplassen*, der ansatte ved 22 Agder-bedrifter fikk møte en forfatter i lunsjpausen.

Samarbeidet med Vest-Agder har styrket bibliotekutviklingen i Agder-fylkene, og bør fortsette og styrkes.

3.5 Universitetsbiblioteket i Agder

Universitetsbiblioteket i Agder (UBA) er primært et fagbibliotek for studenter og forskere ved Universitetet i Agder, men yter også tjenester til andre brukere. I UBAs strategiplan *Strategi 2015*, beskrives som hovedmål:

”Universitetsbiblioteket i Agder (UBA) skal vere ein aktiv bidragsytar til forskning og læring ved Universitetet i Agder. UBA skal delta aktivt i kunnskapsutviklinga ved å stille samlingar, kompetanse og tenester av høy kvalitet til rådvelde for studentar, tilsette og samfunnet rundt. Biblioteket skal fungere som ein god læringsarena og eit kompetansesenter for bruk av informasjonsressursar. UBA skal vere eit hevdvunne forskingsbibliotek som deltek i det lokale, regionale, nasjonale og internasjonale biblioteknettverket.”
(UBA 2015,2009)

Biblioteket har avdelinger i Grimstad og Kristiansand, og disse yter god service også til brukere som ikke hører til institusjonen. UBA er en aktiv og attraktiv samarbeidspartner i biblioteksamarbeidet. Biblioteket deltar i Agder samsøk og bibliotektransportordningen, og bidrar i kurs- og møtevirksomhet. UBAs samlinger er svært viktige i litteraturforsyningen i folkebibliotekenes tilgang til spesiallitteratur. Det er løpende og godt samarbeid mellom UBA og de to fylkesbibliotekene. UBA omtales ikke videre i bibliotekplanen.

3.6 Andre samlinger - museum og arkiv

I tillegg til Universitetsbiblioteket er det to fagbibliotek i Aust-Agder: Biblioteket ved Sørlandets sykehus Arendal, og biblioteket ved Aust-Agder kulturhistoriske senter.

Biblioteket ved Sørlandets sykehus er et fagbibliotek for medisinsk litteratur, med målgruppe ansatte ved sykehuset. Dette biblioteket deltar i fjernlånsamarbeidet i Norge, men tar ikke imot besøk av brukere utenfor institusjonen.

Biblioteket ved Aust-Agder kulturhistoriske senter spiller en viktig rolle for historieinteresserte brukere, og er åpent for alle. Biblioteket brukes av både fagfolk og det allmenne publikum. Samlingene må for det meste benyttes på stedet, og fjernlånsamarbeid er derfor mindre aktuelt.

Begge betjener primært målgrupper i egen institusjon og / eller innenfor eget fag. Det er derfor ikke noe organisert samarbeid mellom disse og øvrige bibliotek i regionen, utover det generelle biblioteksamarbeidet i Norge. Kurs og møter i regionen er åpne for bibliotekansatte fra fagbibliotekene. Disse to fagbibliotekene omtales ikke videre i bibliotekplanen.

4. Bibliotekansattes kompetanse

Bibliotekloven stiller krav til kompetanse i folkebibliotek (biblioteksjefen skal ha fagutdanning som bibliotekar), og Bibliotekmeldingen legger stor vekt på

kompetanseutvikling for bibliotekansatte. I Aust-Agder oppfyller to tredjedeler av biblioteksjefene de formelle kravene til fagutdanning. Alle de resterende biblioteksjefene har høyere utdanning, til dels med svært relevante fag. For skolebibliotekarene i videregående skole er intensjonen at alle skal ha fagutdanning som bibliotekar. Skolebibliotekarenes kompetanse omtales også i kapittel 5.2 *Kunnskap og læring*.

Et attraktivt fagmiljø

Et aktivt og oppdatert fagmiljø med godt nettverk vil være attraktivt for kompetente søkere når stillinger blir ledige. Et attraktivt fagmiljø i regionen vil kunne veie noe opp for ulempene ved å arbeide alene på sitt fagområde, og hjelpe til i rekrutteringen til mindre sentrale steder geografisk.

En kontinuerlig kompetanseutvikling vil også bidra til at en opprettholder en dagsaktuell faglig dyktighet i bibliotekene, tilpasset samfunnsutviklingen og publikums behov. God kompetanse er et nødvendig grunnlag for å kunne tilby gode tjenester. Dette er viktige forutsetninger for å ha god faglig bibliotekkompetanse i biblioteknettverket i Aust-Agder.

Kompetanseheving på ulike vis

Kompetanseheving foregår på ulike vis: Videreutdanning, etterutdanning eller kursvirksomhet.

Gruppearbeid på kurs om samarbeidsavtaler mellom skoler og folkebibliotek i Lillesand oktober 2010.
Foto: AAbk

I tillegg vil verdifull oppdatering skje via deltakelse i utviklingsprosjekter og faglige nettverk. Hospiteringsordninger kan også være nyttig.

Det er bibliotekteikers ansvar å sikre at nødvendig kompetanse er til stede ved nyrekruttering, og at det gis mulighet for kontinuerlig kompetanseutvikling som en del av stillingen.

Omstillingsdyktige bibliotek

For å utvikle robuste og omstillingsdyktige bibliotek er det behov for personale med bred og oppdatert kompetanse. Den generelle samfunnsutviklingen stiller store krav til endrings- og omstillingsevne. Det kreves også evne til kreativitet og nyskaping, det vil si innovasjonskompetanse. Biblioteksjefene i kommunene trenger ledelses- og organisasjonskunnskap blant annet for å kunne gå inn i omstillingsprosesser i kommunen, eller i samarbeid med andre aktører. Både biblioteksjefer og andre bibliotekansatte trenger kunnskap om prosjektarbeid og prosjektledelse. Biblioteksjefene trenger også kunnskap i markedsføring. Dette omtales nærmere i kapittel 5.4 *Organisering, tilgjengelighet og synlighet*.

Digital kompetanse

De raske tekniske og digitale endringene i samfunnet stiller store krav til bibliotekene. Av bibliotekansatte kreves kontinuerlig innsats for å vedlikeholde, oppdatere og skaffe seg ny, eventuelt fordypet digital kompetanse. Alle bibliotekansatte med publikumskontakt bør inneha god digital basiskompetanse for å kunne veilede publikum og tilrettelegge bibliotekets tilbud. Alle bibliotek bør i tillegg inneha mer spesialisert digital kompetanse.

Formidlingskompetanse

Bibliotekene skal være levende arenaer for kunnskap og opplevelser. Det kreves derfor god kompetanse innenfor kunnskapsformidling, litteraturformidling, arrangørvirksomhet og tilrettelegging for varierte publikumstilbud. Formidlingskompetanse omtales under kapitlene 5.1 *Litteratur og opplevelser* og 5.2 *Kunnskap og læring*.

Fylkesbibliotekets rolle

Fylkesbibliotekets rolle er primært innenfor kompetanseutvikling gjennom kortere kurs (ikke formelt kompetansegivende), utviklingsprosjekter og nettverksarbeid. Det årlige kurstilbudet må tilpasses behovet i regionen. Regionale samarbeidsprosjekter der mange deltar virker kompetansehevende for deltakerne. Det er også viktig å videreutvikle nettverk og delingskultur, for å fremme kompetanseutveksling mellom bibliotekarene. Fylkesbiblioteket kan også medvirke i utviklingsprosjekter i kommunene. En viktig rolle er å fange opp nasjonale (og internasjonale) trender, og ut fra dette initiere kompetanseutvikling regionalt.

Utfordringer

Den viktigste utfordringen er å skape et fagmiljø som evner å danne basis for et univers av kunnskap og opplevelser i bibliotekene. Målene for et godt og attraktivt fagmiljø er at det skal kunne

- rekruttere dyktige medarbeidere
- utvikle alle bibliotekansatte som oppdaterte og serviceinnstilte medarbeidere

Strategier og tiltak for å møte utfordringene er beskrevet i kapitlene 5.1 - 5.4.

5. Biblioteket - et univers av kunnskap og opplevelser

5.1 Litteratur og opplevelser

Bibliotekmeldingen legger vekt på litteraturformidling:

”Ei av hovudoppgåvene til folkebiblioteka er å vere ein attraktiv arena for litteratur- og kulturformidling og eit viktig oppdrag er å gje tilgjenge til eit mangfald av skjønn- og faglitteratur. Biblioteka tilbyr både eldre litteratur og samtidslitteratur, og har eit særleg kulturpolitisk ansvar for å arbeide målretta for å auke leseinteresse og lesedugleik blant barn og unge.” (St. meld nr.23, 2009, s. 128)

Samlingen

En god og oppdatert boksamling er basis i alle bibliotek. Bibliotekene samarbeider om utlån fra hverandres samlinger, og Nasjonalbiblioteket har oppbevaringsfunksjon. Fokus kan dermed være på aktualitet, formidling og inspirasjon framfor oppbevaring av en størst mulig bokstamme. Behovet for nye innkjøp er like stort som før, men bibliotekene kan være mer aktive i forhold til å ta bort mindre aktuell litteratur fra samlingen. Slik får det som beholdes mer fokus, samtidig som det gis plass til aktiviteter i lokalene. Det er viktig å tilpasse samlingen til alle brukergrupper, slik at det tilbys både skjønn- og faglitteratur, og både enkel og mer avansert litteratur. Tilbudet til førskolebarn bør være godt. Leselyst kan vekkes tidlig, og kan legge basis for gode leseferdigheter i skolealder. Litteraturbegrepet skal oppfattes vidt og omfatter alle typer tekst som gir opplevelse, inklusive for eksempel tegneserier og fagtekster.

Elektroniske medier

Litteraturen presenteres ikke bare på papir. Lydbøkene har inntatt en naturlig plass i samlingen, og e-boka er på vei inn. Arbeidet for å klarlegge ansvarsforhold knyttet til opphavsrett og godtgjøring for nedlasting av e-bøker pågår på nasjonalt nivå.

Lesing av e-bok i sommerferien. Foto: Tore Morkemo

En avgjørelse her er viktig for at bibliotekene kan legge til rette for gratis bruk av e-bøker på linje med øvrige media. Bibliotekene skal ha fokus på innhold og ikke på form, og være åpne for nye medier og flere uttrykk. Til kulturopplevelsene biblioteket skal tilby hører

også musikk, film og dataspill, samt formidling via internett.

Nettformidling

Mulighetene for formidling og tilgjengeliggjøring av litteratur via internett er store, og hittil lite utnyttet. Oppbygging og drifting av portalløsninger og egne nettsider er krevende, og trenden går nå mer i retning av sosiale medier som blogger og wiki-løsninger. Her kan fagfolk og publikum medvirke i oppbyggingen og kvalitetssikringen av innholdet. Dette kan spesielt være aktuelt med tanke på lokal litteratur, både for å øke interessen og bevare kunnskapen. Formidling av litteratur på internett kan være lesersentret og ta utgangspunkt i lesernes behov. Å involvere leserne samt legge til rette for tilbakemeldinger, kan være med på å gjøre internett til en god arena for litteraturformidling.

Litteraturhus og opplevelsesarena

Litteraturhus har oppstått som begrep for steder der en har fokus på formidling og debatt. I Aust-Agder er folkebibliotekene de største tilbyderne av litteraturarrangement, men aktiviteten varierer. Noen av bibliotekene har en aktiv formidlingsrolle allerede, og noen har langt igjen til å kunne ta en slik rolle. Bibliotekene passer også godt for mange typer kulturarrangementer, som små konserter, utstillinger, foredrag, debatter og ulike arrangementer der foreninger kan vise sin virksomhet.

Aktiv formidling

Å kunne innta en aktiv rolle i litteraturformidling krever innsats på flere plan: Egnede lokaler, personale med nødvendig kompetanse, ressurser for å tilby aktuell litteratur i forskjellig format til ulike målgrupper og arbeid over tid for å skape et omdømme som en attraktiv arena.

Bibliotekaren som formidler kan åpne veien inn til litteraturen for mange lesere. Foto: AAbk

Bibliotekene arrangerer lesesirkler og inviterer til forfattertreff og kan med fordel utvide formidlerrollen til både litteratur- og kulturarrangementer. Fokus på nye arenaer og samarbeidspartnere er også viktig. Grimstad biblioteks satsing på arbeidsplass- og beboerbibliotek ved Frivolltun bo- og omsorgssenter er et godt eksempel her.

Bibliotekene bør være aktive og synlige i lokalsamfunnet. Her deler biblioteksjef i Grimstad, Brit Østerud, ut roser på Verdens bokdag 23. april. Foto: AAbk

Den engelske institusjonen *Opening the Book* framhever bibliotekets rolle som inspirator til leseglede, og har utviklet en filosofi for dette. Her settes leseren i sentrum, og formidlingen utvikles med dette som utgangspunkt. I *Det leservennlige bibliotek* (van Riel 2011) presenteres slagordet ”Verdens beste bok er den du liker best. Vi kan hjelpe deg å finne den.”

Skolebibliotek

Bibliotekmeldingen sier blant annet om skolebibliotekets rolle:

”Basisoppgåver for alle skulebibliotek er å stimulere til auka leselyst, formidle litteratur, stille litteratur gratis til disposisjon og utlån, og å utvikle informasjonskompetansen til elevane. I lys av at resultat frå PIRLS og PISA 2006 vil det vere nødvendig å styrkje og vidareutvikle denne oppgåva ytterlegare. Samstundes skal skulebiblioteka også vere i front på det digitale området.” (St. meld nr.23, 2009, s. 49)

Gode leseferdigheter er et nødvendig grunnlag for studier og læring, og Kunnskapsløftet legger vekt på at lesing er en grunnleggende ferdighet i alle fag. Mange elever, særlig innenfor yrkesrettede fag, mestrer lesing dårlig. Mengdetrening er viktig for å kunne øke leseferdigheten, og en av bibliotekets oppgaver er å legge til rette for dette.

Leseløveaksjon på Froland folkebibliotek november 2011. Foto: Froland folkebibliotek

Gode leseferdigheter kan oppøves gjennom alle typer tekst, når interesse for innholdet er innfallsvinkel. Skolebibliotekene har et potensial til å bygge gode lesevaner og gi positive leseopplevelser tidlig i livet. Mange skolebibliotek gir litteratur- og

tekstformidling gjennom utstillinger og over skranke.

Dette bør også bestå av aktiv formidling i ulike former til grupper av elever, gjennom leseprosjekter og annet. Mennesker på alle nivåer av leseferdigheter og med forskjellig språklig bakgrunn skal kunne ha god nytte av skolebiblioteket. Bibliotekarene bør tilby lettlest eller tilrettelagt litteratur der det er behov for det.

Fylkesbibliotek

Fylkesbiblioteket (AAbk) har i Aust-Agder tatt mange roller innenfor litteraturformidling, og har en visjon om å bidra til å utvikle ”Litteraturfylket Aust-Agder”. Lengst erfaring har en med å organisere forfatterturneer til bibliotekene. Medvirkning i Den kulturelle skolesekken (DKS) med både produksjon, fagkonsulentrolle og direkte formidling er innarbeidet, og en har gjort ulike forsøk med digital formidling. Tiltak som Bokgilde og Bokblink er viktige for å sette fokus på ny litteratur, og prosjekter som Forfattere på arbeidsplassen og litteratursatsing på festivaler gir viktige erfaringer for bibliotekene med blant annet å ta i bruk nye arenaer. Det er naturlig at AAbk fortsatt har et sterkt fokus på litteraturformidling, og at innsatsområder og formidlingsformer kan endre seg over tid i tråd med bibliotekenes ønsker og behov. Samtidig kan AAbk’s erfaring og nettverk i forhold til øvrig kulturformidling utnyttes for å bringe flere kulturarrangementer inn i bibliotekene.

Kompetanseutvikling

Fylkesbibliotekets rolle i kompetanseutvikling er også viktig på litteraturfeltet, gjennom tilrettelegging, kurs og igangsetting av felles utviklingsprosjekter. Dette gjelder blant annet kunnskap om ny litteratur for bibliotekarer og lærere, og utvikling av ferdigheter i formidling og formidlingsformer. Det bør settes fokus på hva slags kompetanse som trengs, og hva en legger i begrepet litteraturformidling. Fylkesbiblioteket bør også bistå med å tilføre arrangørkompetanse. Her er det viktig å ha for øye at bibliotekene i stadig større grad samhandler med andre kommunale instanser, samt ulike aktører i

kommunene, slik at målgruppene for kurs kan være vide. Kompetanseutvikling bør fortsatt ses som et gjennomgående element i samhandlingen mellom fylkesbiblioteket og kommunene.

Utfordringer

For alle bibliotek er det viktig å drive aktiv samlingsutvikling, det vil si å legge vekt på aktualitet, allsidighet og kvalitet i oppbyggingen av samlingene. Samlingen skal ha bredde nok til å møte mennesker med ulike leseferdigheter og leseinteresser. Samlingsutvikling innebærer også kassasjon av uaktuelt materiale, for å skaffe rom for aktivitet og gi synlighet til nytt materiale. Alle bibliotekene bør være i stand til å tilby de nye formidlingsformene, for eksempel e-bøker. Utfordringene her er også knyttet til at nasjonale avtaler for tilgang og viderelån kommer på plass. Aktiv samlingsutvikling er like aktuelt i folkebibliotek som i skolebibliotek.

Litteratur skal også formidles aktivt, og formidlingen skal tilpasses ulike målgrupper.

Leseombud i Arendal på samling ved Arendal bibliotek november 2011. Foto: Arendal bibliotek

Det er en utfordring å prioritere midler og arbeidstid slik at det blir rom for bibliotekarenes egen formidling, og innleide tilbud som forfatterbesøk og ulike litteraturarrangementer. Det er viktig å utvide formidlingsbegrepet til både litteratur- og kulturformidling. Utformingen av bibliotekrommet bør være slik at rommet i seg selv formidler, ved å eksponere samlingen godt og friste de besøkende. Samtidig gir det spennende muligheter for bibliotekene å tilby litteraturformidling på nye og andre arenaer

enn biblioteket og prøve ut nye roller for å nå mennesker der de ferdes med litteraturformidling.

Det er også en utfordring å finne en balanse mellom tradisjonell litteraturformidling og nyskapende former, også innenfor de digitale mediene. Å skape en felles, aktiv holdning til nettfremidling gjennom sosiale medier kan, i tillegg til selve formidlingsgevinsten, bygge både kompetanse og nettverk. Dette krever imidlertid nytenking i forhold til prioritering av arbeidsoppgaver i bibliotekene. Bibliotekene må vise omverdenen en levende og oppdatert virksomhet, der digitale verktøy og kanaler er en selvfølgelig del av tilbudet.

Skolebibliotekene har spesielt store utfordringer i forhold til å prioritere små personalressurser i retning av innholdsformidling, og til å inspirere til bruk av fagtekster og skjønnlitteratur i undervisningen, og litteraturformidling som en del av norskundervisningen. Spesielt ungdomstrinnet har utfordringer i å tilby en litteraturformidling som vedlikeholder leseinteressen blant en aldersgruppe der lesing ofte taper for andre interesser.

For å kunne innta en aktiv rolle som formidler, eller tilrettelegger og arrangør, kreves allsidig kompetanse.

Forfatterturné i forbindelse med Sørlandets litteraturpris 2011. Her leser Benedicte Meyer Kroneberg på Kulturkafeen Den siste glæde i Lillesand. Foto: AABk

Det er en utfordring å utvikle og vedlikeholde slik kompetanse i alle bibliotekene, også de små. Fylkesbiblioteket har en utfordring i å

utvikle og fornye sin utviklings- og tilretteleggingsrolle, slik at aktuelle tilbud fanges opp og tilrettelegges for folkebibliotek og skolebibliotek.

Strategier

Alle bibliotekene utvikler oppdaterte samlinger, med både papir- og digitale media, og med størrelse og innhold som er tilpasset aktuelle målgrupper og de lokale forholdene i kommunen eller skolen.

Alle folkebibliotekene tilstreber en funksjon som kommunens litteraturhus, med varierte litteratur- og kulturtilbud.

Digital litteraturformidling utprøves i et samarbeid mellom bibliotekene.

Skolebibliotekene utvikler litteraturformidling og lesestimulerende tiltak som en viktig del av kjerneoppgavene, og som en del av skolens pedagogiske arbeid med lesing i alle fag.

Fylkesbiblioteket videreutvikler sin rolle som aktivt ressurscenter for formidling og arrangementsvirksomhet.

Bibliotekarer og lærere i fylket gis muligheten til å øke sin kunnskap om litteratur og utvikle seg som litteraturformidlere gjennom kurs og andre kompetansetiltak.

Tiltak

5.1.1: Det legges til rette for utlån av e-bøker i alle bibliotekene i fylket / regionen, så snart hensiktsmessige tilgangsavtaler foreligger. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.

5.1.2: Som ledd i en aktiv samlingsutvikling tilbys hjelp til radikal kassering eller gjennomgang av samlingen fra fylkesbiblioteket for fire bibliotek per år (folkebibliotek og / eller vgs-bibliotek). Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.

5.1.3: Kommunene utarbeider en opptrappingsplan for samlinger i grunnskolebibliotekene, i samarbeid med folkebiblioteket. Ansvar: Kommunene

5.1.4: Alle bibliotekene gjennomfører formidlingsaktiviteter /

formidlingsarrangement som en del av sin virksomhet, alene eller sammen med andre aktører. Ansvar: Kommunene (folkebibliotek og skoler) og fylkeskommunen (vgs)

5.1.5: Det utredes en løsning for å synliggjøre forfattere med tilknytning til Agder gjennom Wikipedia, og det legges til rette for digitalisering av lokalhistorisk materiale i bibliotekene. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.

5.1.6: I grunnskolens plan for lesing i alle fag, synliggjøres bibliotekets rolle som læringsressurs. Ansvar: Kommunene

5.1.7: Bibliotekarer ved folkebibliotek, skolebibliotekarer og lærere får tilbud om kompetansehevende tiltak på litteraturområdet, og kommuner og skoler legger til rette for deltakelse. Ansvar: Kommunene (folkebibl. og gs) og fylkeskommunen (fylkesbibl. og vgs)

5.2 Kunnskap og læring

Folkebibliotekets ansvar for å fremme opplysning og utdanning slås fast allerede i *Biblioteklovens* formålsparagraf. Dette skal gjøres via informasjonsbehandling og gjennom det materialet som stilles til rådighet. *Bibliotekmeldingen* legger vekt på biblioteket som kunnskapsallmenning i en digital tid.

Det digitale samfunn

Samfunnet har på kort tid blitt gjennomdigitalisert, og en stor del av befolkningen har tilgang til internett hjemmefra og fra arbeidsplassen. Særlig for den yngre delen av befolkningen har bruk av IKT-verktøy blitt en naturlig del av hverdagen. Folkebiblioteket har en særlig oppgave i å legge til rette for at hele befolkningen gis tilgang til det digitale mangfoldet, også de som av forskjellige årsaker mangler utstyr og kunnskaper til å kunne utnytte de digitale mulighetene i samfunnet. For noen få år tilbake kunne en frykte en kløft i befolkningen når det gjaldt bruk av digitale medier og IKT-verktøy, sett i sammenheng med forskjeller i ressurser og utdanningsnivå. Nå synes dette, enn så lenge, å være en generasjonsforskjell.

Kunnskapssamfunnet

Det legges i Norge vekt på å utvikle et kunnskapssamfunn, og her har bibliotekene et spesielt ansvar i forhold til å legge til rette for livslang læring.

Flere og flere tar videreutdanning senere i livet, ofte som fjernundervisning.

Folkebibliotekene har et særlig ansvar for å legge til rette for fjernstudenter, både i forhold til studieplasser og tilgang til relevant informasjon og litteratur.

Vel så viktig som formell videreutdanning er den kontinuerlige kunnskapsoppdateringen som kreves i samfunnet. Bibliotekene må framstå som sentre for kunnskaps- og informasjonssinnhenting i det daglige.

Kildebruk og kildekritikk

Det finnes ulike typer kilder til informasjon, - skriftlige, muntlige eller digitale. Den utstrakte bruken av kilder på internett, og den flommen av "treff" en kan få på hvilket som helst søkeord, krever gode ferdigheter i å velge ut den mest relevante informasjonen. Det krever øvelse og et skjerpet blikk å skille sikre kilder fra de upålitelige. Dette kalles å utvikle informasjonskompetanse.

Informasjonskompetanse eller "information literacy" er et begrep som den amerikanske forskeren Carol Kuhlthau har definert som en prosess i flere ledd, som begynner med å definere et behov for informasjon og avsluttes med å ta informasjonen i bruk (Kuhlthau, 2004). Slik kompetanse hører til bibliotekarers kjernekunnskap, og det bør høre til kjerneoppgavene i biblioteket å bringe denne kompetansen videre til brukerne. Spesielt er dette viktig i folkebibliotekene. Også skolebibliotekarene har en naturlig rolle her, men i skolen vil også lærernes informasjonskompetanse være viktig. Skolebibliotekarene kan bidra med å kurse både lærere og elever i søking og kildekritikk.

Digitale ressurser

I Agder er det bare Universitetsbiblioteket (UBA) som har elektroniske tidsskrifter, digitale bøker og et godt utvalg av andre elektroniske kunnskapskilder. UBA har et rikt utvalg av slikt materiale. Dette er tilgjengelig for alle i biblioteket, men kan ikke

"fjernlånes" til andre bibliotek. Ifølge nasjonal bibliotekstatistikk for 2010 er det ingen folkebibliotek i fylket som har abonnement på elektroniske tidsskrifter eller aviser i fulltekst. Ingen oppgir at de har e-bøker. Arendal bibliotek er det eneste folkebiblioteket som abonnerer på fulltekstdatabaser. Det råder en utbredt feiloppfatning i samfunnet om at "alt er tilgjengelig for alle" på internett. I virkeligheten er bare en brøkdel av kvalitetssikret informasjon gratis tilgjengelig. Bibliotekene kan tilby en merverdi ved å betale for tilgang til informasjon, for så å tilby dette gratis til alle brukere. Dette kan gjøres både via nasjonale lisensordninger, og via regionale fellestiltak. Å være inngangsport til digitale, kvalitetssikrede kilder vil utvikle bibliotekenes rolle som demokratiske institusjoner.

Skolebibliotek

Skolebibliotekets viktigste funksjon er å være læringsarena, som en del av skolens pedagogiske virksomhet.

Studiegruppe ved Møglestu videregående skole i Lillesand. Foto: Møglestu vgs.

I boka *Opplevelse, oppdagelse, opplysning* uttrykkes formålet slik:

"I biblioteket kan elevene oppleve et mangfold av fag- og skjønnlitterære tekster, de kan oppdage nye problemstillinger og utfordringer og de kan hente faktaopplysning slik at lysten til å lære oppmuntres og kunnskapen utvides." (Hoel, Rafste og Sætre 2008, s.8)

Bibliotekmeldingen legger vekt på at skolebibliotekene, på lik linje med andre bibliotek, har ansvar for å forvalte informasjonen i samfunnet og gi elever og lærere fri tilgjengelighet til ulike fysiske og digitale kilder. Tilgjengeligheten innebærer et åpent bibliotek i funksjonelle og lett tilgjengelige lokaler. Det innebærer også ressurser som omfatter skjønn- og faglitteratur og andre læringskilder i trykt, digitalisert eller annen medieform som for eksempel aviser, tidsskrifter og lydbøker. Det kan derfor være naturlig å se skolebiblioteket som et nav i forvaltning og formidling av samtlige læringsressurser ved skolen.

UNESCOs skolebibliotekmanifest fremhever at skolebiblioteket skal gi hjelp til å søke etter informasjon og tilby bøker og ressurser som gjør det mulig for hele skolesamfunnet å utvikle en kritisk tenkemåte og effektivt benytte all slags informasjon i ulike medier. I *Kunnskapsløftet* legges det vekt på elevenes evne til å søke, vurdere og bruke informasjon, og i flere av kompetansemålene for opplæringen finnes beskrivelser som "bruke ulike medier, kilder [...]", "søke etter informasjon". Det er derfor mulig å konkludere med at begrepet informasjonskompetanse har et sterkt fokus i opplæring, og det byr på stadig nye utfordringer i og med at informasjonskanalene til stadighet forandrer seg. (Rafste et. al, 2008)

Både folkebiblioteket og skolebiblioteket kan være oaser for både kunnskap og opplevelse for barn. En ung låner ved biblioteket i Gjerstad undersøker om det fins noe spennende i bokhyllene. Foto: Gjerstad bibliotek

Skolebiblioteket er mange barns første møte med et bibliotek. Et godt skolebibliotek kan

være en viktig byggekloss i kunnskapssamfunnets satsning på livslang læring. Videre kan skolebiblioteket bety en utjevne faktor for elever fra hjem med ulike ressurser og sosiokulturell tilhørighet.

Kvaliteten i skolebibliotekene avhenger av flere faktorer. Skolebiblioteket må ha en god mediasamling og tilstrekkelig bemanning, med nødvendig skolebibliotekfaglig kompetanse. Dette er basisen for å utvikle et skolebibliotek som kan fungere som pedagogisk verktøy i skolen. Ut fra dette kan det skapes en kultur og en forståelse for hvordan biblioteket kan brukes ved den enkelte skole. Det kan synes å være behov for et strategisk arbeid med kvaliteten på skolebibliotekene i fylket. Spesielt for gs-bibliotekene, der timeressursene er svært små, er det viktig å finne en arbeidsform der bibliotekarene blir brukt til andre oppgaver enn hyllerydding. Et kvalitetsutviklingsarbeid vil ut fra dette, i tillegg til faktorer som media og stillingsressurser, måtte belyse arbeidsmetode og organisering i den enkelte skole og innenfor den enkelte kommune.

Fylkesbiblioteket

Fylkesbiblioteket har en viktig rolle i å følge med på utviklingen innenfor digitale medier i samfunnet og hvordan tilgangen til informasjon er i konstant forandring. Fylkesbiblioteket har et ansvar for å være et ressursenter for folkebibliotek og skolebibliotek, og for å legge til rette for nødvendige tiltak i fylket for at folkebibliotek og skolebibliotek kan inneha relevant kompetanse og kunne tilby oppdaterte tjenester og tilbud.

Kompetanse

Ansatte i folkebibliotek har en viktig rolle som informasjonsformidlere og veiledere for publikum innenfor mangfoldet av kilder. Dette kalles også å utføre referansearbeid. En viss grad av pedagogisk kompetanse er nødvendig for dette. Vel så viktig er at bibliotekarene holder ved like og oppdaterer sine kunnskaper om kilder og søketeknikk, og følger med i trender for bruk av sosiale medier. Alle ansatte som møter publikum bør ha basiskunnskap innenfor digitalt

referansearbeid, og alle bibliotek bør ha minst en med dybdekunnskap på IKT-feltet.

Skolebibliotekarene i Aust-Agder har forskjellig kompetanse. I vgs-bibliotekene er det et mål at alle skal ha fagutdanning som bibliotekar. I tillegg er det ønskelig med pedagogisk kompetanse. Mange lærere har tatt tilleggsutdanning i skolebibliotekkunnskap ved Universitetet i Agder (UiA). Siden de fleste bibliotekarstillingene i grunnskolen er svært små, synes det hensiktsmessig at det er denne kompetansen en bør satse på i gs-bibliotekene. Dette kan også fremme arbeidet med integrering av biblioteket i skolens undervisning.

Utfordringer

I et gjennomdigitalisert kunnskapssamfunn er det en utfordring å utvikle bibliotekene slik at de kan fungere som oppdaterte informasjonssentra for befolkningen. Bibliotekene må framstå som tidsriktige institusjoner, som kan bistå med veiledning, tilrettelegging og tilgjengeliggjøring innenfor et bredt spekter av kilder. Bibliotekets tilbud bør også utgjøre en merverdi i forhold til hva befolkningen selv har tilgang til ved det åpne internett. Utfordringen ligger i den generelle ressursituasjonen for bibliotekene, men særlig i forhold til at mange av bibliotekene er svært små.

Skolebibliotekenes viktigste utfordring ligger i å utvikle en arbeidsform der biblioteket blir et viktig pedagogisk verktøy i skolen. Dette innebærer tilstrekkelige ressurser i form av media og stillinger, og at det utvikles en kultur for bruk av biblioteket i undervisningen. Skolebibliotekarenes informasjonskompetanse bør utnyttes bedre, til beste for lærere og elever. For skolebibliotekarene kan det være en utfordring å bli tilstrekkelig integrert med skolens øvrige pedagogiske personale, for å kunne delta i relevant informasjonsutveksling.

For grunnskolebibliotekene er det en utfordring å heve kvaliteten på tjenestene til et basismnivå, slik at disse bibliotekene settes i stand til å kunne fungere som pedagogisk verktøy. Det er en utfordring å utvikle

grunnskolebibliotekene i den enkelte skole, og / eller innenfor den enkelte kommune som en helhet.

Å holde seg løpende oppdatert innenfor informasjonskompetanse, veiledning, aktuelle kilder og sosiale medier er krevende for alle bibliotekansatte. For bibliotekarer i små folkebibliotek, vgs-bibliotek og gs-bibliotekarer i små stillinger er denne utfordringen ekstra stor. Det er viktig å markedsføre dette behovet hos arbeidsgiver, slik at det legges til rette for nødvendig kompetanseutvikling innenfor digitalt referansearbeid. Kompetanseutviklingen skjer gjennom deltakelse i kurs, møter og faglige nettverk i regionen.

Strategier

Folkebibliotekene og skolebibliotekene utvikles som oppdaterte informasjonssentra for befolkningen og skolens ansatte / elever, med et bredt tilbud av fysiske og digitale kilder. Brukerne tilbys veiledning i kildebruk og kildekritikk.

Skolebibliotekene utvikles som pedagogiske verktøy i skolene. Skolene gjennomgår bibliotekarenes rolle og funksjon, og har en bevisst holdning til kompetansekrav for stillingene.

Kvaliteten i grunnskolebibliotekene heves gjennom strategisk arbeid med kvalitetsutvikling, der stillingsressurser, media og bruk av biblioteket som pedagogisk verktøy er faktorer som inngår.

Bibliotekansatte i folke- og skolebibliotek gis tilgang til kompetanseutvikling gjennom kurs, møter og deltakelse i utviklingsprosjekter. Skolebibliotekarene gis tilgang til et faglig miljø og et kollegialt samarbeid, både internt på skolen og utenfor skolen.

Tiltak

5.2.1: Det settes i gang forsøk med å etablere tilbud av elektroniske ressurser i bibliotekene, med felles regionale løsninger for lisensierte databaser for folkebibliotekene og de videregående skolebibliotekene. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

5.2.2: Bibliotekene tilbyr opplæring som gir brukerne informasjonskompetanse, ved å tilby kurs og veiledning innenfor elektroniske ressurser, digitale medier og kildebruk.

Ansvar: Fylkeskommunen (vgs) og kommunene

5.2.3: De videregående skolene arbeider bevisst med involvering av skolebiblioteket i elevenes opplæring innenfor lesing, skriving og digitale ressurser i alle fag.

Ansvar: Fylkeskommunen

5.2.4: Kommunene utarbeider en kvalitetsutviklingsplan for grunnskolebibliotekene, som omfatter stillingsressurser, media og bruk av biblioteket som pedagogisk verktøy.

Ansvar: Kommunene

5.2.5: Fylkeskommunen utarbeider i samarbeid med kommuner og skoler et forslag til veileder for stillingsbeskrivelse for bibliotekarer i vgs og gs, som kan fungere som basis for skolene.

Ansvar: Fylkeskommunen

5.2.6: Fylkesbiblioteket tilbyr kompetansehevende tiltak for folkebibliotek og skolebibliotek innen elektroniske ressurser og digitalt referansearbeid og kommuner og skoler legger til rette for deltakelse.

Ansvar: Kommunene (folkebibl. og gs) og fylkeskommunen (fylkesbibl. og vgs)

5.3 Møtested og verksted

Bibliotekmeldingen peker på at biblioteket som bygning eller fysisk rom er vesentlig for oppfatningen av hva et bibliotek er. Samspillet mellom rommets estetikk, innhold og funksjon definerer bibliotekets identitet.

Det fysiske rommet danner rammen for hvordan en kan legge til rette og utforme de forskjellige aktivitetene. Meldingen peker videre på betydningen av å ta hensyn til framtidige endringer i brukeradferd når en skal utforme nye biblioteklokaler. Publikums eierforhold til biblioteket kommer også sterkere inn, og den enkeltes muligheter for å bruke biblioteket som utgangspunkt for egenutvikling og deltakelse i samfunnet.

Tankegodset i den danske modellen omtalt i

kapittel 2.5 synes velegnet som utgangspunkt for beskrivelse av bibliotekets funksjon. Å se det fysiske rommet, tilbudet av tjenester og samspillet mellom institusjonen og publikum som et hele, kan beskrives som bibliotekets fire rom: inspirasjonsrommet, læringsrommet, møterommet og det performative rommet.

Biblioteket i lokalsamfunnet eller i skolen

Målet for det fysiske biblioteket er at det skal framstå som et attraktivt møtested i lokalsamfunnet eller i skolen.

Følgende punkter summerer opp de viktigste aspektene og kravene for at dette skal kunne oppfylles:

- Sentral plassering: Biblioteket bør ligge der folk ferdes, helst i det som oppfattes som sentrum i kommunen. Skolebiblioteket bør ha en sentral plassering, være "hjertet" i skoleanlegget.
- Lett adkomst, god tilgjengelighet og lav terskel for bruk: Biblioteket bør både innby til tilfeldige besøk, samtidig som presentasjonen av tilbudet som et lavterskeltilbud bør være tydelig.
- Universell utforming, slik at det blir et møtested for alle grupper: Dette betyr lett tilgjengelighet til lokalene rent fysisk, at selve lokalene er utformet med omtanke for mange behov, og at tilbudene profileres mot mangfoldige brukergrupper.
- Samling av flere funksjoner: Det er en stor fordel om biblioteket er samlokalisert med kulturhus, museum, kommunal servicefunksjon, eller andre publikumsfunksjoner, da dette vil kunne utvide åpningstidene og øke tilbudet av tjenester. For skolebibliotek kan dette for eksempel være IKT- tjeneste. I noen kommuner kan en samdrift av folkebibliotek og skolebibliotek være hensiktsmessig.
- Fleksible planløsninger, slik at lokalene lett kan endres etter behov: Nye bibliotek må ikke planlegges etter gårdsdagens løsninger, men

kunne endres når vektleggingen av tjenestetilbud endres.

Alle disse kravene er sentrale i nasjonale føringer, og må supplere *Biblioteklovens* krav om at alle kommuner skal ha et bibliotek. Kravet til at alle skoler skal ha tilgang til skolebibliotek er beskrevet i *Opplæringslovens* forskrifter. Føringene er omfattende og tydelige, og en del folke- og skolebibliotek vil nok måtte sies å ha store utfordringer i forhold til å kunne møte disse med nåværende situasjon.

Det fysiske bibliotekrommet

Bibliotekrommet skal ha god visuell utforming, være innbydende og friste til utforskning av hva biblioteket har å by på. I tillegg til en aktuell og bredt sammensatt mediasamling, skal lokalene også gi rom for større og mindre arrangementer. Det må være rom for lesing og læring, det må være rom for egenaktivitet for enkeltpersoner og grupper, og det må være rom for de uformelle møtene. Ved planlegging av lokalene er fleksibilitet viktig, med tanke på at bruk og behov vil endre seg kanskje i løpet av få år. Dersom biblioteket ikke rommer muligheter for større forsamlinger, er det viktig å undersøke mulighetene for bruk av lokaler i nærheten til arrangementer biblioteket står bak. For å bedre standarden i skolebibliotekene, kan det være aktuelt å se på om det er mulig å flytte biblioteket internt i skolen, til lokaler som er lyse og innbydende og gir rom for variert bruk.

Alle offentlige bygg skal ha universell utforming, noe som hører naturlig hjemme i planlegging av nye bibliotek. Mange eksisterende biblioteklokaler har behov for en gjennomgang av eksisterende lokaler med hensyn til fysisk tilgjengelighet, merking av gulv, trapper og hyller, belysning osv. Universell utforming av nettsider og andre digitale tilbud må også gjennomføres.

Bibliotekrommet kan være en arena for utstillinger. Her ses utstillingen *Tradisjon og design* som sendes ut i Den kulturelle skolesekken. Utstillingen er produsert av Aust-Agder kulturhistoriske senter. Foto: Møglestu vgs.

Biblioteket som sosial og demokratisk arena

Bibliotekmeldingen legger vekt på bibliotekets funksjon som sosial og demokratibyggende arena for innbyggerne.

Debatt om ungdom og integrering i Arendal bibliotek våren 2011. Debatten var initiert av ungdommer selv. Foto: AAbk

Det vises til tre viktige undersøkelser vedrørende folkebibliotek i Norge:

Hvem er de og hvor går de (2008) ser på hva bibliotekbrukerne gjør i biblioteket utover å låne bøker og annet materiell. Undersøkelsen viser at folkebiblioteket er en kompleks institusjon, der folk blant annet bruker internett, leser aviser og tidsskrifter, studerer og møter andre mennesker. Folkebiblioteket blir i stadig større grad brukt som en sosial arena.

Forskningsprosjektet *PLACE - Public Libraries - Arenas for Citizenship*, er et pågående (2007-2012) forskningsprosjekt ved Høgskolen i Oslo. Prosjektet tar sikte på å utforske bibliotekets potensial som en arena som kan stimulere til lokalsamfunnsengasjement og medvirke til å utvikle sosial kapital. Folkebibliotekene som arena for borgerskap i et flerkulturelt samfunn og i en digital tid er viktige aspekter ved prosjektet.

Folkebibliotekene som offentlige møtesteder innebærer at innbyggerne oppsøker, bruker og investerer i dem som sine egne steder. Nettopp denne forankringen, og eiendomsforholdet til bibliotekene, står sterkt i Norge. Undersøkelsen *The Value of Public Libraries* viser at hele 94 prosent av innbyggerne i Norge mener det er en demokratisk rett å ha et bibliotek i kommunen sin. (Aabø, 2005).

Det ligger til rette for at bibliotekene kan utvikles som debattarenaer, som en forsterking av rollen som demokratisk arena. Biblioteket som arena for formidling og debatt beskrives som litteraturhusrollen, og omtales i kapittel 5.1 *Litteratur og opplevelser*.

Folkebibliotekene har mange flerkulturelle brukere. Tilbudet av aviser og bøker på opprinnelseslandets språk, gratis tilgang til internett og egnet litteratur for norskopplæring tiltrekker mange, og bibliotekene fungerer nok i noen grad naturlig som integreringsarena. Mange bibliotek har potensial for sterkere fokus på denne rollen, med målrettede tiltak.

Biblioteket som verksted og opplevelsesarena

Bruken av biblioteket som lese- og lærested, med anledning til å bruke pc, skriver og kopimaskin er velkjent. Dersom biblioteket har de rette verktøyene, kan det legges til rette for at publikum kan utvikle sin egen digitale kompetanse her. Bibliotekene kan være døråpnere til e-borgernes arena, for de innbyggerne som ikke behersker moderne teknologi eller mestrer sorteringen av informasjon i informasjonsflommen. Dette innebærer både å ta inn oppgaven som

kursholder for brukerne som en av de ordinære oppgavene, og å være bevisst på veilederrollen i den daglige omgangen med publikum.

Et bibliotek skal være et gjøre-sted. Det går for eksempel an å lære bort lydteknikk. Foto: Arild Danielsen

Dette grenser til biblioteket som læringsarena (se kapittel 5.2 *Kunnskap og læring*), men går også over i opplevelsesarenaen. Ett eksempel er å stille til rådighet redigeringsprogrammer for foto eller film, eller verktøy for publisering og produksjon av egne diktverk i digital eller trykt form. I sammenheng med dette vil en filmklubb eller en litteraturklubb kunne bruke biblioteket som base for sin virksomhet, og være et supplerende tilbud til bibliotekets egne tilbud. I tillegg til de digitale temaene, er biblioteket et naturlig sted for kurs og treff for mennesker som interesserer seg for ulike hobbyer. Musikk har også sin naturlige plass i biblioteket, med både verksted og opplevelse som innfallsvinkel.

Biblioteket skal gi rom for både de såkalte høyintensive møtene, det vil si arrangementer innenfor kultur- og litteraturformidling, og de lavintensive møtene, det vil si de sosiale prosessene som skjer når mennesker møtes tilfeldig.

Biblioteket skal gi rom for ulike former for kunst- og kulturopplevelser. Foto: Arild Danielsen

Lokalene kan innredes slik at de er en opplevelse i seg selv, for eksempel med elektroniske spill i gulvet, eventyrhule for barn etc. Samtidig skal lokalene friste til andre kulturopplevelser enn de man opprinnelig kom for, og de skal gi rom for den opplevelsen brukeren kan få for eksempel i "retrobibliotekets" stillhet - som lever side om side med "e-biblioteket". Når lokalene planlegges for de lavintensive møtene, er det viktig å tenke på forskjellige målgruppers behov. Her kan en tenke seg forskjellige soner i biblioteket, som innredes forskjellig etter hva en ønsker å invitere publikum til.

De høyintensive møtene kan bestå av for eksempel organiserte lesesirkler, utstillinger, konserter, forfattermøter eller annet.

Arrangementene kan være bibliotekets egne, eller skje i samarbeid med andre. Det er viktig å være aktive og imøtekommende overfor aktuelle samarbeidspartnere i den enkelte kommune. Gjennom samarbeid med institusjoner, frivillige organisasjoner eller enkeltpersoner vil publikums eierforhold til biblioteket utvikles, og bibliotekets demokratiske dimensjon bygges ut. Et stikkord her er publikumsutvikling, der en blant annet kan nevne målgruppebevissthet i planlegging, og hvordan en kommuniserer med publikum. Markedsføring omtales under kapittel 5.4 *Organisering, tilgjengelighet og synlighet*.

Skolebibliotek

De fleste punktene i kapitlet er også aktuelle for skolebibliotek. Der det skiller vesentlig er når det gjelder målgrupper - skolebiblioteket er primært til for skolens egne elever og

ansatte. En ser likevel vellykkede eksempler på såkalte kombinasjonsbibliotek, der en har samfunksjon mellom forskjellige bibliotektyper i en kommune. Dette omtales også i kapittel 5.4 *Organisering, tilgjengelighet og synlighet*. Selv om skolebiblioteket først og fremst skal være et lærested, bør også opplevelsesarenaen dyrkes gjennom formidlingsaktiviteter, måten bibliotekrommet innredes på, og tilbudet for øvrig - for eksempel bør også tegneserier og elektroniske spill høre hjemme i mediasamlingen.

I tillegg til at skolebiblioteket kan danne en viktig base for læring og studier, kan kunst- og kulturopplevelser i biblioteket bidra til å fremme den faglige innlæringen. Et UNESCO-prosjekt, *Wow-faktoren: Globale forskningsperspektiver på kunstfagenes betydning*, viser funn som dokumenterer innflytelsen av kunstfag innenfor generell undervisning (Bamford, 2008). Undersøkelsen ser på bruk av kreativ og kunstnerisk pedagogikk i *undervisningen*, og finner at utdanning gjennom kunstfag øker den samlede akademiske prestasjonen, reduserer uvilje mot skolen og fremmer positiv kognitiv overføring. Det kan antas at positive kulturelle opplevelser som *supplement* i skoledagen vil virke i samme retning. I tråd med dette er å fokusere på *leselyst* som inngangsport til å skape gode lesere.

Illustratør og forfatter Reidar Kjeldsen på forfatterbesøk på et bibliotek

De fleste skolebibliotek stenger når skolen stenges for dagen. Funksjonen som læringsverksted kunne utvikles ved å gi

tilgang til bruk også etter skoletid. Den uformelle læringen som skjer gjennom møter med andre, og aktiviteter som ikke strengt hører til pensum, kan bidra til godt læringsmiljø og godt skolemiljø. Et utvidet blikk på skolebibliotekets funksjon vil kunne bidra til den sosiokulturelle læringen.

Fylkesbiblioteket

Blant fylkesbibliotekets kjerneoppgaver ligger rådgivning og veiledning til kommunene, og kommunene benytter denne kompetansen når det gjelder planlegging av nye lokaler. Fylkesbibliotekets kompetanse kan også brukes for å gi eksisterende lokaler et nytt uttrykk, og for å planlegge økt formidlingsaktivitet i biblioteket. I noen tilfeller kan fylkeskommunen gå inn med ressurser i en begrenset periode for å hjelpe bibliotekets utvikling inn i et nytt spor. Kompetanseutvikling for å understøtte bibliotekenes behov for framtidsrettet planlegging bør inngå i det generelle kompetansetilbudet fylkesbiblioteket gir kommunene.

Kompetanse

Utvikling av bibliotekets komplekse rolle i lokalsamfunnet og skolen krever stor evne til nytenking, nyskaping og samarbeid. Denne kompetansen kan også kalles innovasjonskompetanse. Biblioteksjefene og øvrige ansatte kan utvikle slik kompetanse gjennom kurs eller deltakelse i utviklingsarbeid. Det er også en prosess å venne seg til en mer utadvendt og samarbeidsorientert arbeidsform, der eierskapet til bibliotekets drift og innhold deles med publikum og samarbeidspartnere.

I tillegg kommer behov for bedre kompetanse som arrangører, herunder å gjøre seg kjent med bruk av lydutstyr, akustikken i aktuelle lokaler og andre utfordringer med lokalene. De bibliotekansatte må også dyktiggjøres som formidlere og veiledere. Dette omtales også under kapitlene *5.1 Litteratur og opplevelser* og *5.4 Organisering, tilgjengelighet og synlighet*. Kunnskap om innredning av biblioteklokaler kan innhentes via kurs, studieturer og samarbeid med fylkesbiblioteket.

Utfordringer

Mange bibliotek i Aust-Agder oppfyller ikke forutsetningene for å være attraktive møtesteder i lokalsamfunnet.

Kommuneøkonomien legger begrensninger for nybygg, og det kan i tillegg synes som om oppfatningen av hva et bibliotek skal være for innbyggerne, for å understøtte krav i lov og nasjonale føringer, ikke er godt nok kjent i kommunene.

Eksisterende biblioteklokaler kan i mange tilfeller med fordel gjennomgås med tanke på visuell utforming, innredning og utnyttning av arealet. Alle disse elementene spiller sammen i å gi publikum et inntrykk av tilbudet, og påvirker bruken. Universell utforming av lokalene må ofte vike for økonomiske begrensninger.

Undersøkelser om brukeradferd og publikums ønsker har ikke vært utført i Aust-Agder, men det er grunn til å tro at nasjonale trender gjelder også her. Det er en utfordring, gjennom planlegging og stadig tilpassing av tjenestene, å komme endret brukeradferd i møte, og utforske mulighetene folkebiblioteket har som borgernes egen arena for demokrati, e-arena, ytringsfrihet og integrering.

Tradisjonelle bibliotek fungerer i liten grad som verksted for brukernes egne aktiviteter, utover egne studier. Det er en utfordring å finne arbeidsmåter og finne rom for tilbud som øker brukernes muligheter for egenaktivitet i bibliotekene.

Bibliotekene regnes som naturlige integreringsarenaer for flerkulturelle innbyggere, men denne funksjonen kan styrkes gjennom målrettede tiltak og bevisst tankegang i publikumsutvikling og planlegging av aktiviteter.

Formidlingsaktiviteten i bibliotekene øker, men mange har begrensninger i form av uegnede lokaler, små personalressurser og trang økonomi. Å øke verdien av biblioteket som opplevelsesarena har i tillegg til disse momentene også sammenheng med bibliotekansattes kompetanse og evne til samarbeid med andre aktører.

Skolebibliotekene i videregående skole har potensial til å videreutvikle elevenes eierforhold til biblioteket. Ved at elevene trekkes inn i planlegging og medvirkning til drift, vil bibliotekets verdi som arena for læring, deltakelse og egenaktivitet øke. Et slikt utvidet blikk på skolebiblioteket krever lokaler der det er plass til den uformelle læringen.

Strategier

Alle folkebibliotekene utvikles som sentrale og attraktive møtesteder for befolkningen i kommunen, med lokaler tilpasset moderne bibliotekbruk.

Alle folkebibliotekene utvikles som innbyggernes arena for yringsfrihet, egenaktivitet og flerkulturell integrering, gjennom å tilrettelegge for samarbeid og øke tilbudet av aktiviteter og ulike verktøy og media.

Skolebibliotekene i videregående skole videreutvikler elevenes eierforhold til biblioteket, for å fremme funksjonen som arena for læring, deltakelse og egenaktivitet.

Skolebiblioteklokalene på alle skolenivå legges til rette for uformelle møter og sosiokulturell læring.

Tiltak

5.3.1: Ved nybygging av bibliotek, eller når ledige og egnede lokaler finnes, vurderes folkebibliotekets plassering i forhold til sentrumsfunksjon og sentralt møtested i kommunen. Ansvar: Kommunene.

5.3.2: Som ledd i utviklingen av bibliotekene som attraktive møtesteder, tilbys hjelp til "redesign" og omorganisering av lokalene fra fylkesbiblioteket til inntil fire bibliotek per år (folkebibliotek og / eller vgs-bibliotek). Dette kan ses i sammenheng med tiltak 5.1.1. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.

5.3.3: Hvert bibliotek utvikler sin profil for samarbeid med aktuelle partnere i kommunen, og arbeider for å tilby utstyr og arenaer i samsvar med brukernes ønsker, ut fra lokale forhold. Flerkulturell integrering gis spesiell oppmerksomhet. Ansvar: Kommunene.

5.3.4: Det settes i gang forsøk med å videreutvikle vgs-bibliotekene som elevenes egen arena med tilgjengelighet også utenom skoletida, ved å trekke med elever i planlegging og drift av skolebiblioteket, for eksempel som brukerråd, bibliotekvakter med videre. Ansvar: Fylkeskommunen.

5.3.5: Grunnskolebibliotekenes lokaler kartlegges med fokus på plassering i skolen, areal, tilgjengelighet og egnethet, som en del av kommunens arbeid med kvalitetsutvikling av skolebibliotekene (se tiltak 5.2.4). Ansvar: Kommunene

5.4 Organisering, tilgjengelighet og synlighet

Bibliotekloven sier at alle kommuner skal ha et folkebibliotek. Folkebiblioteket kan drives av kommunen alene, eller i helt eller delvis driftsfellesskap med annen kommune eller fylkeskommunen (paragraf 4). Det er få eksempler i Norge i dag på slike driftsfellesskap, og i Aust-Agder finnes ingen.

Bibliotekmeldingen peker på at bibliotekene står overfor store utfordringer i de neste årene, på grunn av de overordnede utviklingstrekkene i samfunnet. Utfordringene er spesielt knyttet til utviklingen av de digitale tjenestene, og brukernes behov for oppdaterte bibliotek tjenester. Meldingen oppfordrer til samarbeidsløsninger, og peker på at dette kan føre til fornying og forbedring av bibliotek tjenestene. Ved å samle fagkompetanse og utnytte ressursene i fellesskap, kan en heve kvaliteten på tjenestene og øke tilgjengeligheten for publikum. Meldingen peker også på utfordringen små og mellomstore kommuner har ved å skulle ivareta de samme lovpålagte tjenestene og funksjonene som de store kommunene med små stillingsressurser på hvert fagfelt.

Strategisk plan for kulturformidling i Aust-Agder (2010) uttrykker dette som behovet for å utvikle robuste og omstillingsdyktige bibliotek som kan tilby alle innbyggere bedre bibliotek tjenester.

Organisasjonsmodeller

Bibliotekmeldingen nevner ulike organisasjonsmodeller for samdrift, der vertskommunemodellen gis sterkest føring. Denne modellen er beskrevet i *Kommunelovens* paragraf 28, og mange

kommuner har erfaring med en slik modell når det gjelder for eksempel legevakt og brannvesen. Denne løsningen kan gi små kommuner trygg og stabil drift av tjenester, og sikrer kompetanse fra et større miljø.

Det er også mulig å inngå partnerskapsavtale. Denne typen avtale kan brukes mellom alle typer bedrifter, organisasjoner og offentlige virksomheter på alle nivå. Partnerskapsavtale kan være et godt grunnlag for langvarig og forpliktende samarbeid mellom to eller flere parter. Avtalene kan være egnet til utviklingsprosjekter og nye tiltak. Innen biblioteksektoren kan det være aktuelt med en partnerskapsavtale mellom bibliotek på tvers av forvaltningsnivåene, mellom kommuner, mellom kommunale institusjoner eller avtaler mellom bibliotek og frivillige organisasjoner.

Tilgjengelighet og åpningstider

Mange folkebibliotek i fylket har kort åpningstid, og åpningstidene kan variere mellom ukedagene. Bare sju bibliotek har lørdagsåpent (2009), og ingen har søndagsåpent.

Korte og uoversiktlige åpningstider oppleves som svært lite attraktivt for brukerne. Tendensen i samfunnet for øvrig er økt tilgjengelighet til tjenester, for eksempel i dagligvarehandelen. Dårlig tilgjengelighet til tjenestene fører til at bibliotekene taper i konkurransen om oppmerksomhet med andre tilbud, og er med på å gi et bilde av bibliotekene som gammeldagse og lite publikumsorienterte. Lørdagsåpne bibliotek kan legge til rette for bruk i kombinasjon med handel og fritidsaktiviteter, og søndagsåpne bibliotek kan ses i sammenheng med for eksempel bruken av museenes tilbud. Arrangementstilbud rettet mot familier i helgene vil kunne åpne for nye brukere.

Kommunenes begrensede ressurser gjør det nødvendig å tenke nytt på mulighetene for økte åpningstider. Det kan være nødvendig å tenke annerledes i bruken av personalet, både når det gjelder oppgaver og arbeidstider. Ellers kan en samarbeidsmodell med ulike lokale aktører være aktuell for mindre kommuner som ønsker å gjøre bibliotektilbudene mer tilgjengelige. Det bør vurderes om utvidet åpningstid kan oppnås

ved samarbeid med andre kommunale eller frivillige instanser, dersom en innfører en form for betjent tid og ”tilleggstid” der servicen er mer begrenset. Om dette er mulig avhenger av forholdene i den enkelte kommune, og må eventuelt utredes grundig før iverksettelse. Et annet tiltak som kan gi bedre tilgjengelighet er utprøving av bibliotektilgang utenom åpningstid via lånekortet (elektronisk adgangskontroll). En forutsetning for dette er at bibliotekene legger til rette for selvbetjent utlån og innlevering.

Samarbeid og nettverk

Folkebibliotekene i Aust-Agder er positive til samarbeid. Mange bibliotek uttrykker ønske om regionale, utviklingsorienterte samarbeidsprosjekter. Erfaringer fra tidligere prosjekter som *Biblioskopet* bekrefter gevinsten felles utviklingsprosjekt gir, og betydningen av å bygge et godt nettverk mellom folkebibliotekene i både Aust- og Vest-Agder. Samordningsprosjekter som transportordning og samsøk tilrettelegger for et bredt lånesamarbeid både regionalt og nasjonalt, og medieflyten går i dag godt mellom alle deltakende bibliotek (grunnskolebibliotekene deltar ikke).

Like fullt har de fleste bibliotek behov for å utvide bibliotekenes tilbud til publikum og sikre den allmenne brukeren tilgang på digitale ressurser som i dag er abonnementsbelagt. Mulighetene for felles tilgang til utvalgte e-ressurser er omtalt under kapittel 5.2 *Kunnskap og læring*.

Synlighet

Bibliotekene tilbyr sine tjenester i konkurranse med en rekke andre tilbud i samfunnet. Som et offentlig tilbud er tjenestene gratis og tilgjengelige for alle. Det er grunn til å tro at mange innbyggere ikke kjenner godt nok til hva bibliotekene tilbyr, og det er derfor viktig å ha en bevisst holdning til hvordan man skal nå best mulig ut med informasjon til potensielle brukere.

Eksempel på bruk av biblioteket. Sissel Elefsen, Arendal bibliotek i full sving med rockering. Bildet er tatt i forbindelse med en felles markedsføringskampanje for alle bibliotek i Aust-Agder og Vest-Agder som het Action på biblioteket. Foto: AAbk

Bibliotekene bør ta i bruk prinsipper fra generell markedsføring. Av hensyn til ressursbruk bør markedsføringen utad samkjøres best mulig regionalt. En forutsetning for felles markedsføring er at bibliotekene tilbyr likeverdig kvalitet på tjenestene. Gjennom *Biblioskopet* ble det utviklet felles verdi- og kommunikasjonsplattform, samt felles serviceerklæring, for bibliotekene i Agder. Det er viktig at disse plattformene brukes og videreutvikles som et grunnlag for det bildet en ønsker å vise publikum av bibliotekene.

Samtidig er det det enkelte bibliotek som står for den daglige markedsføringen i kontakt med sine brukere, og informasjon i nærområdet på ulike vis. Gode nettsider er en viktig del av markedsføringen. Hvordan lokalene framstår gir også viktige signaler til publikum. Bibliotekenes tjenester er i rask endring i takt med samfunnsutviklingen, dette bør også speiles i lokalene. Bibliotekrommet er nærmere beskrevet i kapittel 5.3 *Møtested og verksted*.

Hvordan personalet framstår i den daglige kontakten med brukerne gir viktige signaler om tjenestene, og en god og bevisst brukerbehandling kan bidra til å synliggjøre mangfoldet og kvalitetene i moderne bibliotek tjenester.

Skolebibliotek

Skolebibliotek i både grunnskole og videregående skole er en del av skolens virksomhet og skal være et pedagogisk verktøy og læringsressurs i skolen. Plassering i organisasjonen kan ha stor betydning for hvilken rolle biblioteket vil spille i skolen. Skolebibliotekene i Aust-Agder er ulikt

plassert i den enkelte organisasjonen, spesielt gjelder dette videregående skoler. God synlighet i egen organisasjon vil kunne bidra til økt utbytte av bibliotekets tjenester for både ansatte og elever.

Skolebibliotek i grunnskole er et kommunalt ansvar mens videregående skolers bibliotek er fylkeskommunalt ansvar. Lov om folkebibliotek sier at det skal være en formell samarbeidsavtale mellom folkebibliotekene og skolene i alle kommuner. En form for formalisert samarbeid mellom bibliotektypene i en kommune vil kunne gi en bedre utnytting av ressursene, legge grunnlag for kvalitetsutvikling og gi et bedre bibliotektilbud til innbyggerne.

Bibliotekene i de videregående skolene har de senere årene blitt knyttet nærmere til det etablerte nettverket mellom folkebibliotekene, ved blant annet å ha felles kurs- og møteprogram for sektoren i regi av fylkeskommunen.

Per i dag er det ikke opprettet et regionalt nettverk for skolebibliotekene i grunnskole, men en ser at det kan være aktuelt å utvikle en form for nettverk også her. Små stillingsbrøker på den enkelte skole er til hinder for et eget skolebibliotekarnettverk. En løsning kan være at fylkeskommunen bidrar til at det utvikles et skolebiblioteknettverk for kommunene, der en eller flere "skolebibliotek-kontakter" deltar fra den enkelte kommune. En hensikt med et slikt nettverk kan være å drøfte utviklingstiltak og faglige spørsmål vedrørende skolebibliotekene.

Kompetanse

I en tid med forventning til omstilling og nytenking stilles det krav til biblioteksjefenes lederkompetanse, spesielt innenfor endringsledelse. Det er også nødvendig med kunnskap om samarbeidsformer og prosjektbaserte arbeidsmetoder. Effektivt arbeid med synliggjøring av bibliotekets tjenester krever kompetanse innenfor markedsføring, kunnskap om håndtering av media og å kunne bruke web-teknologi. Det kreves også kunnskap om kundebehandling og brukerpsykologi. Bibliotekene har liten erfaring med markedsføring, og de fleste bibliotekansatte har liten kompetanse her. En kompetanseheving innenfor markedsføring kan oppnås både gjennom kursing, via praksis og gjennom å delta i felles markedsføringstiltak i regionen.

Fylkesbiblioteket rolle

Fylkesbiblioteket har en rolle som tilrettelegger og utviklingsaktør og skal bidra til å motivere bibliotek og biblioteiere som ønsker å prøve ut nye måter å organisere bibliotekjenestene. Fylkesbiblioteket kan også være en rådgivende deltaker i prosesser dersom kommunene ønsker det.

Bibliotekmeldingen foreslår en ordning med frivillige samarbeidsavtaler om bibliotekutvikling mellom staten og fylkeskommunene, som verktøy for å gjennomføre nasjonal politikk og stimulere til fylkeskommunale og kommunale bibliotekplaner. Dersom slike avtaler blir en realitet, anses det aktuelt for Aust-Agder fylkeskommune å inngå slik avtale.

Aust-Agder bibliotek og kulturformidling har hatt en aktiv rolle i forbindelse med ulike samordnings- og utviklingsprosjekter. Det har også vært arbeidet bevisst med nettverksbygging for å skape en delingskultur mellom bibliotekene. Det vil være naturlig at fylkesbiblioteket tar en aktiv og koordinerende rolle i felles synliggjøring av bibliotekene i regionen.

Utfordringer

Krav til kvalitet på bibliotekjenestene gir små kommuner store utfordringer. Små bibliotek kan vurderes svært positivt i lokalsamfunnene, og publikum setter nærhet til tjenestene høyt. Likevel må det sies å være en realitet at de minste enhetene, med små stillingsressurser og korte åpningstider, vanskelig kan gi god nok kvalitet på bibliotekjenestene etter en moderne målestokk. Små stillingsressurser gir ikke rom for å inneha kompetanse på alle områder, og begrenser mulighetene for utvikling og nytenking. En generell utfordring er å øke interessen hos bibliotekeierne for mulighetene som en ny organisering kan gi på tvers av forvaltningsnivåer, kommunegrenser og kommunale virksomheter.

Det er en utfordring å øke tilgjengeligheten til folkebibliotekene ved lengre åpningstider, tilpasset publikums ønsker og andre tilbuds åpningstider (butikker, museer etc.). Spesielt er det en utfordring at de fleste bibliotekene er stengt på lørdager, og at alle er stengt på søndager.

Det er en utfordring å se alle bibliotekressursene i en kommune under ett, der også skolebibliotekene inngår. Avhengig av lokale forhold, kan en planlegging og eventuell samorganisering av flere bibliotektyper til sammen gi et bedre bibliotektilbud.

Å utvikle grunnskolebibliotekene kan være en utfordring for den enkelte skole og kommune. Det er samtidig en utfordring å finne en form for forum eller nettverk som kommunene finner nyttig og hensiktsmessig for bibliotekutvikling.

De fleste bibliotek i Aust-Agder har få ressurser til rådighet for å utvikle profesjonelle markedsføringskampanjer. Mange bibliotekansatte opplever at de har manglende kompetanse på hvordan bibliotekene skal markedsføres og hvilke kanaler som kan brukes. Mange bibliotek har heller ikke vektlagt markedsføring som en del av den daglige driften. En utfordring for bibliotekene er derfor å få økt oppmerksomhet omkring tilbudene sine i sterk konkurranse med andre tilbydere.

Bibliotekene i Aust-Agder har forskjellig oppgaver og rolle. Skolebibliotek, universitetsbibliotek og folkebibliotek har ulike eiere, oppgaver, og målgrupper. Likevel er en viktig utfordring å skape et felles bilde av biblioteket som produkt og samordne dette bildet ut til befolkningen.

Fylkesbiblioteket har et særskilt ansvar for å tilby kompetansehevende tiltak for biblioteksektoren i fylket. Det er en utfordring å få til en samlet kompetanseheving av sektoren når mange av de bibliotekansvarlige pga. små stillingsressurser ikke har anledning til å delta på kurs og nettverkssamlinger.

Strategier

Bibliotekene i Aust-Agder utvikles for å bli robuste og omstillingsdyktige bibliotek som kan tilby alle innbyggerne bedre bibliotekjenester. Det bør utvikles modeller for bibliotekjenester tilpasset de lokale behov, der en åpner opp for organisering på tvers av kommunegrenser og forvaltningsnivå. Aust-Agder fylkeskommune er åpen for å inngå frivillig samarbeidsavtale om bibliotekutvikling med staten.

Bibliotekene gjøres synlige og godt kjent for brukerne, slik at de framstår som attraktive, oppdaterte og serviceorienterte.

Bibliotekene gjøres lett tilgjengelige, med åpningstider tilpasset publikums ønsker. Gjennom å prøve ut ulike løsninger for utvidet åpningstid, også lørdags- og søndagsåpent, økes tilgjengeligheten.

Det arbeides med videre nettverksbygging i biblioteksektoren, der felles verdier og nye tjenester utvikles i samarbeid mellom bibliotekene. Vgs-bibliotekene er viktige deltakere i biblioteknettverket i Aust-Agder.

Tiltak

5.4.1: Det settes i gang forsøk med alternative organiseringsmodeller for folkebibliotek i en eller flere kommuner, eksempelvis vertskommunemodell, partnerskapsavtaler eller ulike samorganiseringer internt i kommunene. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

5.4.2: Det stimuleres til utprøving av modell for samdrift av grunnskolebibliotekene i kommunen, der driften administreres fra folkebiblioteket. Ansvar: Kommunene

5.4.3: Det stimuleres til utprøving av modell for samdrift av vgs-bibliotek og folkebibliotek. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.

5.4.4: Arbeidet med markedsføring av bibliotekene forsterkes og samordnes gjennom å nedsette en arbeidsgruppe, gjennomføre to årlige, felles markedsføringskampanjer og arrangere kurs i markedsføring og samarbeid med radio / presse. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

5.4.5: Det utarbeides en veiledning i bruk av skolebibliotek i videregående skole rettet mot skoleledelse og lærere, i samarbeid med aktuelle faglige samarbeidspartnere. Ansvar: Fylkeskommunen (AAbk)

5.4.6: Det utprøves en forsøksordning med elektronisk adgangskontroll til biblioteket i en eller flere kommuner. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

5.4.7: Forsøksordning med søndagsåpent settes i gang i en eller flere kommuner. Ansvar: Kommunene

5.4.8: I dialog med kommunene vurderes om en form for forum eller nettverk for grunnskolebibliotek kan være nyttig og hensiktsmessig for bibliotekutvikling. Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

6. Samlet oversikt over tiltak

Kapittel	Tiltak	Ansvar
5.1 Litteratur og opplevelser		
5.1.1:	Det legges til rette for utlån av e-bøker i alle bibliotekene i fylket / regionen, så snart hensiktsmessige tilgangsavtaler foreligger.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.
5.1.2:	Som ledd i en aktiv samlingsutvikling tilbys hjelp til radikal kassering eller gjennomgang av samlingen fra fylkesbiblioteket for fire bibliotek per år (folkebibliotek og / eller vgs-bibliotek).	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.
5.1.3:	Kommunene utarbeider en opptrappingsplan for samlinger i grunnskolebibliotekene, i samarbeid med folkebiblioteket.	Ansvar: Kommunene
5.1.4:	Alle bibliotekene gjennomfører formidlingsaktiviteter / formidlingsarrangement som en del av sin virksomhet, alene eller sammen med andre aktører.	Ansvar: Kommunene (folkebibliotek og skoler) og fylkeskommunen (vgs)
5.1.5:	Det utredes en løsning for å synliggjøre forfattere med tilknytning til Agder gjennom Wikipedia, og det legges til rette for digitalisering av lokalhistorisk materiale i bibliotekene.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.
5.1.6:	I grunnskolens plan for lesing i alle fag, synliggjøres bibliotekets rolle som læringsressurs.	Ansvar: Kommunene
5.1.7:	Bibliotekarer ved folkebibliotek, skolebibliotekarer og lærere får tilbud om kompetansehevende tiltak på litteraturområdet, og kommuner og skoler legger til rette for deltakelse.	Ansvar: Kommunene (folkebibl. og gs) og fylkeskommunen (fylkesbibl. og vgs)
5.2 Kunnskap og læring		
5.2.1:	Det settes i gang forsøk med å etablere tilbud av elektroniske ressurser i bibliotekene, med felles regionale løsninger for lisensierte databaser for folkebibliotekene og de videregående skolebibliotekene.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene
5.2.2:	Bibliotekene tilbyr opplæring som gir brukerne informasjonskompetanse, ved å tilby kurs og veiledning innenfor elektroniske ressurser, digitale medier og kildebruk.	Ansvar: Fylkeskommunen (vgs) og kommunene
5.2.3:	De videregående skolene arbeider bevisst med involvering av skolebiblioteket i elevenes opplæring innenfor lesing, skriving og digitale ressurser i alle fag.	Ansvar: Fylkeskommunen
5.2.4:	Kommunene utarbeider en kvalitetsutviklingsplan for grunnskolebibliotekene, som omfatter stillingsressurser, media og bruk av biblioteket som pedagogisk verktøy.	Ansvar: Kommunene
5.2.5:	Fylkeskommunen utarbeider i samarbeid med kommuner og skoler et forslag til veileder for stillingsbeskrivelse for bibliotekarer i vgs og gs, som kan fungere som basis for skolene.	Ansvar: Fylkeskommunen
5.2.6:	Fylkesbiblioteket tilbyr kompetansehevende tiltak for folkebibliotek og skolebibliotek innen elektroniske ressurser og digitalt referansearbeid og kommuner og skoler legger til rette for deltakelse.	Ansvar: Kommunene (folkebibl. og gs) og fylkeskommunen (fylkesbibl. og vgs)

5.3 Møtested og verksted		
5.3.1:	Ved nybygging av bibliotek, eller når ledige og egnede lokaler finnes, vurderes folkebibliotekets plassering i forhold til sentrumsfunksjon og sentralt møtested i kommunen.	Ansvar: Kommunene.
5.3.2:	Som ledd i utviklingen av bibliotekene som attraktive møtesteder, tilbys hjelp til "redesign" og omorganisering av lokalene fra fylkesbiblioteket til inntil fire bibliotek per år (folkebibliotek og / eller vgs-bibliotek). Dette kan ses i sammenheng med tiltak 5.1.2.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.
5.3.3:	Hvert bibliotek utvikler sin profil for samarbeid med aktuelle partnere i kommunen, og arbeider for å tilby utstyr og arenaer i samsvar med brukernes ønsker, ut fra lokale forhold. Flerkulturell integrering gis spesiell oppmerksomhet.	Ansvar: Kommunene.
5.3.4:	Det settes i gang forsøk med å videreutvikle vgs-bibliotekene som elevenes egen arena med tilgjengelighet også utenom skoletida, ved å trekke med elever i planlegging og drift av skolebiblioteket, for eksempel som brukerråd, bibliotekvakter med videre.	Ansvar: Fylkeskommunen.
5.3.5:	Grunnskolebibliotekenes lokaler kartlegges med fokus på plassering i skolen, areal, tilgjengelighet og egnethet, som en del av kommunens arbeid med kvalitetsutvikling av skolebibliotekene (se tiltak 5.2.4).	Ansvar: Kommunene
5.4 Organisering, tilgjengelighet og synlighet		
5.4.1:	Det settes i gang forsøk med alternative organiseringsmodeller for folkebibliotek i en eller flere kommuner, eksempelvis vertskommunemodell, partnerskapsavtaler eller ulike samorganiseringer internt i kommunene.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene
5.4.2:	Det stimuleres til utprøving av modell for samdrift av grunnskolebibliotekene i kommunen, der driften administreres fra folkebiblioteket.	Ansvar: Kommunene
5.4.3:	Det stimuleres til utprøving av modell for samdrift av vgs-bibliotek og folkebibliotek.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene.
5.4.4:	Arbeidet med markedsføring av bibliotekene forsterkes og samordnes gjennom å nedsette en arbeidsgruppe, gjennomføre to årlige, felles markedsføringskampanjer og arrangere kurs i markedsføring og samarbeid med radio / presse.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene
5.4.5:	Det utarbeides en veiledning i bruk av skolebibliotek i videregående skole rettet mot skoleledelse og lærere, i samarbeid med aktuelle faglige samarbeidspartnere.	Ansvar: Fylkeskommunen (AAbk)
5.4.6:	Det utprøves en forsøksordning med elektronisk adgangskontroll til biblioteket i en eller flere kommuner.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene
5.4.7:	Forsøksordning med søndagsåpent settes i gang i en eller flere kommuner.	Ansvar: Kommunene
5.4.8:	I dialog med kommunene vurderes om en form for forum eller nettverk for grunnskolebibliotek kan være nyttig og hensiktsmessig for bibliotekutvikling.	Ansvar: Fylkeskommunen og kommunene

7. Litteraturliste

Aabø, S (2005). *The value of public libraries: a methodological discussion and empirical study applying the contingent valuation method*. Oslo: Universitetet i Oslo

Bamford, A. (2008). *Wow-faktoren: globalt forskningskompendium, om kunstfagenes betydning i utdanning*. Oslo: Musikk i skolen.

Biblioskopet (2011). *Biblioskopet: nye bilder av biblioteket. Et samarbeidsprosjekt for bibliotekene i Agder. Prosjektrapport for perioden 2009-2010*. Arendal: Aust-Agder bibliotek og kulturformidling

Flaten, T.K., Sæteren, L., Tangen, L., Undlien, A.K., Egaas, M. (2008). *Hvem er de og hvor går de?: brukeratferd i norske storbybibliotek (#46)*. Oslo: ABM-utvikling

Folkebibliotekloven (1985). Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven). Hentet fra http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/al/nl-19851220-108.html&emne=LOV%20%2b%20OM%20%2b%20FOLKEBIBLIOTEK*&& 02.01.2012

Hoel, T., Rafste, E. T. & Sætre, T. P. (2008). *Opplevelse, oppdagelse, opplysning: fagbok om skolebibliotek*. Oslo: Biblioteksentralen.

Holm, E. D. (2011, 19.02). Biblioteket bygger byen, *Dagens næringsliv*, s. 126-27.

IFLA/UNESCO (2002). *Skolebibliotekets rolle i utdanning og læring for alle: UNESCOs skolebibliotekmanifest*. Hentet fra <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest-no.htm> 02.01.2012

Kommuneloven (1992). Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). Hentet fra http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/al/nl-19920925-107.html&emne=KOMMUNELOV*&& 02.01.2012

Kuhlthau, C. C. (2004). *Seeking meaning : a process approach to library and information services*. Westport, CT.: Libraries Unlimited.

LK06 (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Hentet fra <http://www.udir.no/Lareplaner/> 02.01.2012

Opplæringslova (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova). Hentet fra http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/al/nl-19980717-061.html&emne=OPPLÆRINGSLOV*&& 02.01.2012

PLACE - Public Libraries - Arenas for Citizenship. Prosjekt målsetting hentet fra <http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Prosjekt&cid=1193731629171&pagename=shp/Hovedsidemal&p=1228296648471> 02.01.2012

Rafste, Elisabeth Tallaksen (2008). Informasjonskompetanse: elevaktive og undersøkende arbeidsmetoder. I: Hoel, T., Rafste, E. T. & Sætre, T. P., *Opplevelse, oppdagelse, opplysning ; fagbok om skolebibliotek* (s. 206-220). Oslo: Biblioteksentralen

St. meld nr. 23 2008-2009 (2009) *Bibliotek: kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. [Oslo] : Kultur- og kyrkjedepartementet.

Strategisk plan for kulturformidling (2010). *Strategisk plan for kulturformidling 2010-2013*. Arendal: Aust-Agder fylkeskommune

Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010). *Folkebibliotekerne i vidensamfundet: rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet*. København: Styrelsen for Bibliotek og Medier. Hentet fra http://www.bibliotekogmedier.dk/fileadmin/publikationer/rapporter_oevrige/folkebib_i_vidensamfundet/pdf/Folkebib_i_videnssamfund.pdf 02.01.2012

UBA 2015 (2009). *UBA 2015: Strategidokument for Universitetsbiblioteket i Agder (S-sak 11/09)*. Kristiansand: Universitetet i Agder. Hentet fra http://www.uia.no/no/portaler/bibliotek/om_biblioteket/strategi_2015 02.01.2012

Van Riel, R., Fowler, O. & Downes, A. (2011). *Det leservennlige bibliotek*. Oslo: Nasjonalbiblioteket.

